

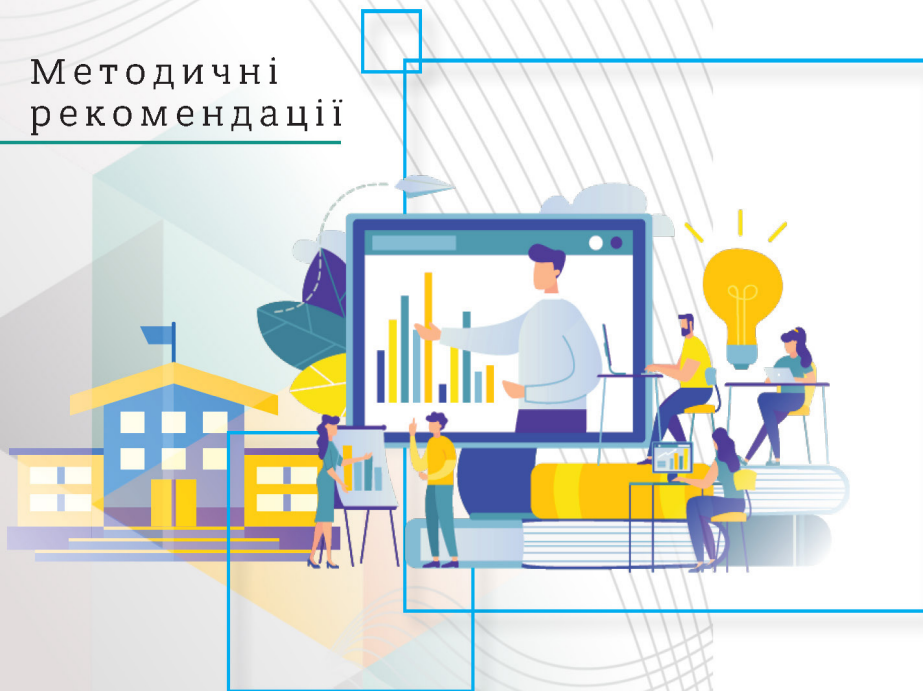
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАПН УКРАЇНИ

МЕТОДИКА державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання випускників гімназії

Методичні
рекомендації

КОНВІ
ПРІНТ
Київ-2021

УДК 373.3/5.091.26-026.912-021.462(072)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол №13 від 30 грудня 2020 р.)*

Рецензенти:

М. Є. Чумак, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики навчання фізики та астрономії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Н. Г. Русіна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та технології програмування факультету комп'ютерних наук та кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Експерт:

М. І. Бурда, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, завідувач відділу математичної та інформатичної освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Методика державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання випускників гімназії: методичні рекомендації / О. І. Ляшенко, Т. О. Лукіна, Ю. О. Жук, Л. С. Ващенко, С. Г. Головка, А. В. Гривко, С. О. Науменко ; за заг. ред. Ю. О. Жука [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ 2021. - 83 с.

ISBN 978-617-7724-85-7

У методичних рекомендаціях розкрито прикладні питання організації державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання із застосуванням тестових технологій випускників гімназії.

На підставі аналізу світового досвіду та результатів спеціально організованих експериментальних досліджень наведено методи, засоби і процедури, які мають допомогти вчителю підготувати здобувачів освіти до продуктивного поведіння у тестоорієнтованих ситуаціях оцінювання в процесі вивчення окремих навчальних предметів з урахуванням специфіки їх навчання. Робота спрямована на підвищення якості підготовки працівників загальноосвітніх навчальних закладів та установ управління освітою в галузі педагогічного оцінювання, тестування та моніторингу якості освіти. Може використовуватися у навчальному процесі за різними кваліфікаційними рівнями із спеціальності 8.18010022 "Освітні вимірювання", в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, у процесі організації педагогічних вимірювань у загальноосвітніх навчальних закладах

УДК 373.3/5.091.26-026.912-021.462(072)

© О. І. Ляшенко, Т. О. Лукіна, Ю. О. Жук,
Л. С. Ващенко, С. Г. Головка,
А. В. Гривко, С. О. Науменко, 2021

© Інститут педагогіки НАПН України, 2021
© КОНВІ ПРІНТ, 2021

ISBN 978-617-7724-85-7

ЗМІСТ

1. Базові положення щодо проведення державної підсумкової атестації випускників основної школи (гімназії)	4
2. Розроблення тестів для оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти з української мови	19
3. Використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки учнів до ДПА в формі ЗНО	35
3.1. Особливості поведінки учня у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі	35
3.2. Оцінювання навчальних досягнень здобувачів загальної середньої освіти в умовах дистанційного навчання	40
4. Методика формування контрольної-оцінювальної умови здобувачів загальної середньої освіти	45
ДОДАТКИ	52
Додаток 1. Приклад стовбурово-еквівалентних тестів із різними формами відповідей	52
Додаток 2. Приклад структурно-відмінних тестів (за співвідношенням відкритих/закритих завдань)	57
Додаток 3. Приклад тестів з рівнозначним розподілом завдань різних форм	69
Додаток 4. Вивчення уявлень здобувачів освіти про різні типи тестових завдань методом семантичного диференціала	78
Додаток 5. Приклад коротких тестів	80

1. БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ (ГІМНАЗІЇ)

Підходи до проведення ДПА здобувачів основної освіти

Форми та мета проведення підсумкових випробувань учнів на різних освітніх рівнях у системі загальної середньої освіти визначаються, виходячи з цілей освіти, правового статусу цього іспиту, національних особливостей, фінансово-економічних можливостей та історичних традицій країни. Значну роль відіграють також і загальноосвітні тренди в цій сфері. У світі використовуються різні підходи і форми проведення підсумкового оцінювання здобувачів по завершенню базової середньої освіти (основної школи), найбільш поширеними серед яких наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги і недоліки різних підходів до проведення випускових випробувань випускників базової середньої освіти у світі

Підходи до проведення випускових іспитів	Переваги	Недоліки
<i>Зовнішні національні випробування, які здійснюються спеціально уповноваженими організаціями за визначеною технологією</i>	<i>уніфікованість усіх процедур та наявність єдиного підходу до вимірювання й оцінювання результатів виконання учнями екзаменаційних завдань; можливість проведення сертифікованого оцінювання по завершенню обов'язкового рівня освіти (для багатьох країн світу); забезпечення всім здобувачам однакових рівних умов для переходу (вступу) на вищі освітні рівні; об'єктивність оцінювання та справедливості при ухваленні рішення, особливо при певних обмеженнях у доступі до класів і шкіл з високим рейтингом;</i>	<i>висока вартість організації випробувань; значне психоемоційне навантаження на учня; зняття відповідальності з вчителя за результати його роботи та одночасна недовіра до його професійної компетентності; орієнтованість на використання тестів, що в основному передбачають виконання завдань репродуктивного характеру; спрямованість на перевірку лише предметних компетентностей, що передбачає оцінювання рівня опанування</i>

	<p><i>висока мотивація учнів до навчання;</i> <i>зменшення кількості міжособистісних конфліктів та суперечностей, проявів хабарництва;</i> <i>використання професійно розробленого інструментарію для проведення іспитів замість контрольних завдань і тестів, які розробляються вчителями за умови проведення випускових випробувань на рівні школи;</i> <i>порівнянність результатів іспитів на національному та регіональному рівнях з метою аналізу й оцінки ситуації в освіті та розробки відповідної політики тощо.</i></p>	<p>учнем знань, умінь і навичок, які визначені певною навчальною програмою (освітнім стандартом); <i>порушення звичайного ритму навчального процесу через надмірну його спрямованість на підготовку до складання ЗНО;</i> <i>відсутність гнучкості, зручного механізму його складання та жорстка прив'язка до конкретних дат);</i> <i>незначна орієнтація на потреби здобувача освіти.</i></p>
<p><i>Внутрішньошкільні іспити за традиційною системою оцінювання результатів навчальної діяльності та відповідності вимогам</i></p>	<p><i>гуманістична спрямованість оцінки, що виставляє вчитель з урахуванням власних поглядів і зусиль учня під час навчання;</i> <i>підвищення вагомості оцінки вчителя, його професіоналізму;</i> <i>зменшення психоемоційного навантаження на випускника завдяки його перебуванню у звичній обстановці рідного закладу;</i> <i>скорочення витрат на організацію та проведення іспитів у порівнянні з форматом ЗНО тощо</i></p>	<p><i>висока ймовірність суб'єктивної оцінки здобутків учня;</i> <i>практично неможливість узагальнення результатів за всіма закладами освіти для формулювання висновків;</i> <i>посилення корупційної складової;</i> <i>ймовірність використання невалідного інструментарію тощо</i></p>
<p><i>Безекзаменаційний підхід, що ґрунтується на виставленні результуючої оцінки за поточними</i></p>	<p><i>акцентування уваги на оцінювання якості самого процесу навчання й розвитку учня;</i> <i>використання методів формульованого оцінювання для підведення підсумків;</i> <i>демонстрація довіри і поваги до думки вчителя щодо успіхів його вихованців,</i> <i>підвищення відповідальності вчителя за результати його роботи;</i> <i>усунення стресових навантажень, які здобувачі переживають під час іспитів з високими ставками та ін.</i></p>	<p><i>зменшення (втрата) мотивації учня до навчання та поліпшення результату;</i> <i>зняття відповідальності з вчителя за результати його роботи;</i> <i>неможливість узагальнити і порівняти результати оцінювання учнів різних закладів освіти;</i> <i>неможливість використовувати результати для формування освітньої політики</i></p>

Наказом МОН України № 1369 від 07.12.2018 [31] ДПА випускників гімназій (основної школи) в Україні визначена як форма контролю відповідності результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних стандартів загальної середньої освіти на відповідному рівні освіти. МОН визначає форму атестації, перелік навчальних предметів та орієнтовні критерії оцінювання результатів випускових робіт учнів, а строки її проведення в закладі освіти щороку затверджує керівник закладу освіти. Освітня реформа в Україні проголосила зміни у формі проведення підсумкових випробувань здобувачів основної освіти, передбачивши можливість запровадження на цьому освітньому рівні технології ЗНО учнів. Спостерігається також і посилення відповідальності керівництва закладу освіти за якість атестаційних завдань та дотримання процедури ДПА учнів 9-х класів.

Особливості методики ДПА у формі ЗНО випускників гімназій

ЗНО — випусковий іспит з високими ставками. Як комплекс певних організаційних процедур воно засноване на використанні технологій педагогічного тестування, призначеного для визначення рівня навчальних досягнень випускників закладів середньої освіти при їх вступі до закладів вищої освіти. Згідно із чинною практикою в Україні ЗНО випускників повної загальної середньої освіти проводиться спеціально уповноваженою установою — Українським центром оцінювання якості освіти та його регіональними підрозділами відповідно до програм зовнішнього оцінювання з певних навчальних предметів за визначеними правилами і процедурами, які спрямовані на забезпечення максимально об'єктивного оцінювання.

ДПА випускників основної школи в Україні характеризується певними відмінностями у порівнянні з її проведенням по завершенню повної загальної середньої освіти, а саме:

- базова освіта є проміжним рівнем повної загальної середньої освіти, здобуття якої є обов'язковим згідно із Конституцією України, що й зумовлює відсутність альтернативи на продовження навчання учнем, який отримує низькі або незадовільні результати складання ДПА;
- ДПА — іспит з відносно невисокими ставками, свідоцтво про здобуття базової освіти має незначну освітню цінність, що призводить до втрати мотивації учня на успішне складання цих іспитів;
- відсутність стійкого навчального інтересу та не сформованість планів на подальше навчання у переважній більшості випускників цього освітнього рівня;
- відсутність психологічної готовності випускників гімназій до складання ДПА у формі ЗНО.

З оглядом на наявні особливості психофізіологічного стану підлітків, статусу базової середньої освіти як проміжного рівня обов'язкової повної загальної середньої освіти, недоліки форми і змісту завдань, що використовуються при проведенні випускових іспитів у формі ЗНО після 11-го класу виявляється недоцільним формальне перенесення методики і технології ЗНО на рівень базової середньої освіти в Україні.

Мета проведення ДПА у формі ЗНО здобувачів базової середньої освіти

Ключовим питанням при виборі форми проведення випускних випробувань по звершенню базової середньої освіти в Україні є формулювання мети її проведення та визначення статусу такого випробування з урахуванням ступеня його впливу на подальшу долю здобувача рівня незавершеної обов'язкової освіти. Чинний порядок проведення ДПА здобувачів базової середньої освіти фактично не впливає на ухвалення рішення про подальше навчання учня, що зумовлене чинними правовими нормами освітнього законодавства. Однак, відповідно до концепції освітньої реформи, ДПА для випускників гімназій має забезпечити вибір того чи іншого профілю навчання учня у старшій школі.

Порядком проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України у 2004 році [21], мета ЗНО, яке на сьогодні реалізується на етапі здобуття повної загальної середньої освіти, полягає у забезпеченні реалізації конституційних прав громадян на рівний доступ до якісної вищої освіти, вивченні стану функціонування системи освіти та прогнозуванні її подальшого розвитку, оцінюванні відповідності результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, державним вимогам.

Виявляється, що ефективність методики проведення ДПА цілком визначається цілями її проведення, вагомістю результатів оцінювання для визначення подальшої освітньої траєкторії здобувачів освіти та наявністю відповідності між освітніми цілями і змістом підсумкового тесту.

Згідно із державним стандартом базової освіти в Україні метою цього освітнього рівня «є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу» [20].

З оглядом на це, найбільшу користь і значущість підсумкові випробування у традиційному форматі ЗНО мають на етапі завершення обов'яз-

кового рівня освіти (в Україні по закінченню 11 класу). Пропонується, що на рівні базової освіти (гімназії) мета та методика проведення ДПА здобувачів освіти мають бути орієнтовані на реалізацію мети, яка полягає у реалізації механізму сприяння виявленню здібностей і обдарувань учнів, рівня сформованості соціальної та громадянської компетентностей, надання допомоги випускникам у виборі того чи іншого профілю навчання у старшій школі.

Форми проведення ДПА здобувачів основної освіти

Для реалізації цього завдання доречним виявляється впровадження на рівні завершення основної школи *змішаної форми* проведення ДПА, що передбачає використання ЗНО з підходами формувального оцінювання, врахування думки вчителя щодо досягнутих успіхів, стан просування учня у певній галузі, міру опанування (з'ясування, розуміння) ним навчального матеріалу та забезпечення відповідно до цього необхідної допомоги у виборі подальшого напрямку навчання. Така форма оцінювання здобутків учнів на рівні незавершеної базової освіти є поширеною у країнах Сходу та Тихоокеанського регіону (Тайвань, Південна Корея, Китай тощо). Використання формувального оцінювання для фіксації прогресу учня потребує розробки спеціальних атестаційних завдань не тестового репродуктивного, а творчого характеру, спрямованих на виявлення якості сформованості означених видів діяльності та поведінки учня.

Стратегією розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року [33] передбачена можливість проведення ДПА здобувачів базової середньої освіти у форматі, який є поєднанням ЗНО та внутрішнього шкільного іспиту. При цьому у документі акцент робиться на перевірку предметних компетентностей учнів шляхом проведення іспитів комплексного характеру. Такий підхід автори мотивують тим, що на рівні базової середньої освіти закладаються основи формування світогляду сучасної людини завдяки викладанню предметів природничого циклу, а також історії та громадянської освіти. Саме тому обмежитися якимось одним предметом виявляється недоцільно, оскільки це не дає можливості оцінити цілісність природничо-наукових або суспільствознавчих знань випускника гімназії.

За умов реалізації змішаної моделі проведення ДПА здобувачів базової середньої освіти передбачається проведення тестування у форматі ЗНО з кількох навчальних предметів, які мають не лише загальноосвітнє значення (зокрема, з математики як дисципліни, що формує логічне мислення та використовується при опануванні людиною різних видів

діяльності), а й політичний аспект (наприклад, з української мови як державної та літератури).

Друга частина ДПА спрямована на проведення внутрішньошкільних іспитів, основне призначення яких полягає у виявленні рівня сформованості життєво важливих навичок, ключових компетентностей таких як громадянська, соціальна, міжпредметна мистецька, комунікативна (у сенсі встановлення взаємозв'язків і взаємодії у групі, а не лише мовленнєва) та ін. У цьому контексті доцільно звернутися до ключових компетентностей, на формування яких спрямовані освітні програми в європейських системах освіти, зокрема:

- *організації власного процесу навчання* шляхом аналізу і виокремлення користі з власного досвіду, встановлення взаємозв'язків між отриманими знаннями та їх впорядкування;
- *здійснення пошуку інформації та її систематизації* (у різноманітних базах даних, при формулюванні запитів та консультацій в експертів);
- *реалізації мисленнєвої діяльності* (через формування навичок критичного ставлення й оцінки різних подій і об'єктів, у тому числі й творів мистецтва та літератури, власної поведінки, соціальних звичок, особливо тих, що пов'язані зі здоров'ям, споживанням, а також з навколишнім середовищем; розвиток активної громадянської позиції і навичок аргументації та обстоювання власної думки в дискусіях тощо);
- *співпраці та груповій роботі*, у тому числі навичкам улагодження конфліктів, розробки та виконання спільних проєктів;
- *реалізації практичної діяльності та вміння адаптуватися до змінюваних умов*, що передбачає розвиток навичок організації власної роботи, віднайдення нових способів вирішення проблем, демонстрацію відповідального ставлення та використання інформаційних технологій і обчислювальної техніки та інше.

З цією метою доцільно пропонувати здобувачам виконання творчих проєктів, написання есе, виконання проблемних завдань, спрямованих на виявлення креативних здібностей, виконання ситуативних тестових завдань, зміст яких орієнтований на перевірку навичок систематизації інформації, аналізу подій і оцінку фактів із формулюванням висновку.

За результатами складання ДПА за змішаною формою випускник гімназії має отримати документ про здобуття базової середньої освіти, у якому рекомендовано поєднувати кількісні результати складання іспитів у форматі ЗНО з описовими характеристиками щодо рівня опанування випускником ключових компетентностей незалежно від навчального

предмету, а з позицій сформованості певних видів діяльності та ділових якостей. Означений документ (свідоцтво про базову середню освіту) даватиме право на продовження навчання для здобуття повної загальної середньої освіти за певним профілем або фахової передвищої освіти.

Для реалізації визначеної мети проведення ДПА за змішаною формою необхідно забезпечити підвищення рівня професійної компетентності педагогів з питань теорії та практики тестування, реалізації формульованого оцінювання, з'ясування мети підсумкового випробування по завершенню базової середньої освіти та розроблення атестаційних матеріалів, які забезпечували б можливість вимірювання ключових компетентностей учнів.

З урахуванням зарубіжних підходів до організації випускових випробувань учнів, а також вимог Положення про освітній округ і опорний заклад освіти (2019) [31] ДПА у формі ЗНО випускників гімназій може бути організоване за територіальним принципом освітніми округами, що утворені на базі відповідних об'єднаних територіальних громад.

Функції ДПА випускників гімназій

Функції державної підсумкової атестації визначаються на основі цілей та основного призначення освіти та віддзеркалюють цілі й завдання її проведення на кожному рівні освіти. На реалізацію функцій ДПА спрямовуються всі наступні процедури та визначається система принципів її реалізації. Саме тому перелік функцій, що виконує ДПА на різних рівнях освіти, може бути різним.

ДПА здобувачів основної освіти покликана виконувати низку функцій: сертифікаційну, селективну або функцію відбору, політичну, управлінську, контролюючу, діагностичну, функцію оцінки або оціночну, інформаційну, мотиваційну та функцію легітимізації членства у світовому суспільстві.

Політична функція ДПА або функція формування політики у системі загальної середньої освіти пов'язана з визначенням сутності, статусу, основної мети, проведення ДПА, підтвердженням вагомості й значущості результатів її складання для побудови подальшої освітньої траєкторії випускника гімназії. Усе це віддзеркалює зміст державної освітньої політики, характеризує гарантування й захист конституційних прав людини на рівний доступ до освіти відповідно до законодавства. Це означає, що організаційна модель ДПА здобувачів базової середньої освіти, її статус і, найголовніше, використання її результатів повинні враховувати правові вимоги і передбачати інструменти, які б посилювали мотивацію та відповідальність випускників за успішне складання цього підсумкового іспиту.

Сертифікаційна функція ДПА здобувачів освіти полягає у підтвердженні уповноваженим органом відповідності результатів навчання

вимогам навчальної програми або Державного стандарту середньої освіти, зокрема базової. Таке підтвердження відповідності досягнутих результатів здійснюється з використанням певних вимірювальних процедур та спеціальних інструментів, а у разі позитивного висновку екзаменованому видається документ (свідоцтво, диплом). Документ про проходження сертифікації по завершенню кожного рівня освіти у системі формальної освіти містить інформацію щодо результатів опанування здобувачем кожного навчального предмету, які отримуються в ході підсумкового оцінювання учня (складання іспиту, тесту) або шляхом сумування поточних оцінок. Проведення сертифікації є логічним продовженням навчального процесу та його завершенням, особливо на перехідних етапах між освітніми рівнями.

Наявність документального підтвердження успішності опанування учнем навчальної програми покликана допомогти випускникам нижчих рівнів освіти вступити до вищих освітніх рівнів, перейти на навчання до закладу освіти іншого типу, наприклад, закладу професійної або професійно-технічної освіти, коледжу) та робить їх більш конкурентоздатними, оскільки дає можливість викладачам (як представникам цих закладів) або роботодавцям порівнювати освітні здобутки претендентів. Особливість реалізації цієї функції проявляється у тому, що при проходженні здобувачем сертифікації на більш високих рівнях освіти цінність і затребуваність сертифікатів нижчих рівнів втрачається.

Вагомість, цінність, значущість сертифікації як для здобувача освіти, так і для суспільства і самої системи освіти (закладу) визначається тим, яким чином, якою мірою використовується отриманий сертифікат, тобто який у нього статус, а також за допомогою яких технологій була проведена сама процедура сертифікації, наскільки вона є достовірною та об'єктивною. Якщо результати сертифікації фактично не впливають на ухвалення суб'єктами управління рішення про подальше навчання здобувача, то сама функція і, відповідно, процедура сертифікації фактично втрачають сенс і перетворюються у формальність.

Функція відбору (селективна), яку виконує ДПА, полягає у тому, що за результатами випускових випробувань здобувачі відбираються із загальної сукупності за певними ознаками (характеристиками, оцінками) та розподіляються на групи для подальшого навчання або відсіюються (відраховуються) із закладу освіти. Селективна функція також проявляється і при відборі учнів за результатами підсумкового оцінювання до найкращих, більш престижних закладів освіти. Інформаційною основою такої селекції може виступати отриманий учнем документ (свідоцтво, диплом, атестат), причому не лише дані щодо якості складання різних

предметів, а й сам факт наявності такого документа, який забезпечує автоматичний доступ до закладу освіти більш високого освітнього рівня. Таким чином, проведення ДПА (випускових іспитів) часто використовується для реалізації одночасно двох функцій – сертифікаційної та селективної, які переплітаються між собою і доповнюють одна одну. Для систем неповної середньої освіти у країнах, які застосовують такий підхід, характерним є або наявність кількох напрямів (профілів) навчання на цьому рівні освіти, або обмеження кількості місць для вступу на вищі рівні. У таких випадках сертифікація на кожному з напрямів навчання виконує фактично і селективну функцію одночасно.

Діагностична функція розглядається у контексті реалізації контрольної діяльності за результатами навчання, але проявляється у застосуванні різних прийомів виявлення (діагностики) і фіксації певних характеристик результатів навчальної діяльності здобувачів освіти та рівня сформованості в них знань, вмінь, інших компетентностей у процесі виконання завдань підсумкових випробувань. Результати педагогічної діагностики використовуються для прогнозування можливих змін у результатах навчальної діяльності учня та формулювання висновку щодо просування його на наступні сходишки навчання, визначення способів попередження негативних явищ, визначення ефективності роботи вчителів і всього освітнього закладу, а також коригування процесу навчання з метою поліпшення його якості. Діагностична функція орієнтована на виявлення та вивчення різноманітних чинників впливу на наявний рівень підготовки учнів, віднайдення адекватних інструментів, способів, методів, які б забезпечували можливість поліпшення результатів навчання здобувачів відповідно до їхніх освітніх потреб і особливостей.

Функція оцінювання або оціночна функція ДПА проявляється у визначенні важливості, значущості, цінності результатів навчання, на підставі чого робиться висновок про рівень сформованості виявлених у ході перевірки (атестації, контролю, діагностики) конкретних знань, вмінь, навичок і компетентностей здобувача освіти та доцільність продовження навчання у відповідному напрямку. Залежно від статусу процедури ДПА (обов'язкова з формальними наслідками або з неформальними, тобто рекомендаційними) висновок за результатами оцінювання буде або створювати певні перешкоди (обмеження) на шляху подальшого навчання, або ж сприяти вибору здобувачем освіти найкращої освітньої траєкторії.

Інформаційна функція ДПА або функція забезпечення інформацією передбачає формування бази даних щодо досягнутого освітнього рівня здобувачів освіти, якості сформованості певних результатів навчання, ключових і предметних компетентностей. Отримана інформація може

використовуватися різними споживачами для аналізу стану функціонування системи освіти відповідного рівня, виявлення характерних прогалин, недоліків у реалізації освітніх програм, формуванні рекомендацій щодо поліпшення якості освіти. Інакше кажучи, виступає основою для побудови системи моніторингу якості освіти і освітньої діяльності.

Мотиваційна функція ДПА або функція мотивації проявляється у спонуканні випускника гімназії до активізації навчальної діяльності. Будь-які іспити здатні виконувати мотиваційну функцію, яка є потужним джерелом, своєрідною рушійною силою процесів розвитку і вдосконалення як системи освіти, так і окремого здобувача. Сила прояву мотиваційної функції залежить як від наявності внутрішньої мотивації здобувача освіти, так і від значущості для нього самого іспиту, його статусу. Внутрішня мотивація породжується бажаннями, усвідомленням і відповідальністю самої особистості досягти певних результатів і мети. Зовнішня мотивація при складанні ДПА буде відчутною, якщо результати цього випробування будуть мати певні важливі наслідки для випускника, будуть пов'язані з ефективністю навчання.

Контрольна функція ДПА передбачає здійснення спостереження за керованим (контрольованим) об'єктом і перевірку процесу його функціонування та фіксацію досягнутого фактичного стану. Реалізація цієї функції може мати формальні (адміністративні) наслідки у разі, коли застосовуються певні обмеження на подальший доступ до вищих рівнів і закладів освіти або ж рекомендаційні, якщо прийом до інших освітніх рівнів здійснюється без врахування результатів ДПА. В окремих випадках, особливо коли ДПА проводиться як підсумковий іспит на внутрішньо-шкільному рівні за допомогою завдань, які розробляють і перевіряють самі вчителі, реалізація контрольної функції ДПА може використовуватися і як адміністративно-формальна процедура перевірки ефективності роботи вчителя і школи. У такому випадку контрольна функція ДПА виступає складовою класичної функції управління, а результати її виступають підставою для ухвалення відповідного управлінського рішення.

Управлінська функція ДПА проявляється у впливі управлінської системи (об'єкту управління) на керований об'єкт (заклад освіти, освітній процес, вчителя, директора школи, учня) з метою забезпечення йому потрібного стану або характеристик (результатів навчання). Через зміну організаційної моделі, процедур проведення ДПА та змісту атестаційних завдань керуюча система (або суб'єкт управління) має можливість впливати на характер і спосіб організації освітнього процесу, зміст освіти і розподіл годин на вивчення того чи іншого предмета. Це, у свою чергу, виступає основою для формування значущості ДПА та її наслід-

ків для здобувача, а також сприяє реалізації мотиваційної функції підсумкових іспитів.

Функція *легітимізації членства у світовому суспільстві* більш повно проявляється при проведенні різноманітних підсумкових випробувань на рівні вищої освіти, оскільки пов'язана із реалізацією завдання підвищення мобільності студентів і викладачів. Проведення ДПА у формі ЗНО на рівні основної освіти в умовах збільшення обсягів міграції населення та інтеграції освітніх систем сприяють уніфікації вимог і процедур оцінювання досягнутих результатів навчання.

Принципи ДПА здобувачів базової середньої освіти

ДПА, як будь-який спосіб, технологія вимірювання досягнутих результатів навчання, має бути реалізована із дотриманням наступних принципів:

- *відкритості та об'єктивності вимірювань*, що передбачає використання процедур, методів та інструментів вимірювання, які забезпечують можливість отримати об'єктивні дані;
- *валідності* усіх процедур, інструментів і методів, тобто їх адекватність поставленій меті оцінювання досягнутих результатів навчання;
- *гуманістичної спрямованості* ДПА означає, що методи, технології та процедури її реалізації підпорядковані інтересам здобувача та проявляються у недопущенні знущання, приниження гідності особистості випускника, використання результатів іспитів для його покарання або будь-якої дискримінації;
- *обов'язковості* проведення ДПА полягає у тому, що вона не може бути скасована або змінена рішенням закладу освіти або неуповноваженими для цього місцевими органами управління освітою, громадськими організаціями або органами самоврядування;
- *врахування психофізіологічних особливостей* здобувачів відповідної вікової категорії, що передбачає необхідність недопущення психоемоційного перевантаження підлітків та формування в них відповідальності за підготовку до випробувань;
- *гнучкості й адаптованості* механізму проведення ДПА до потреб здобувача освіти, зокрема осіб з особливими освітніми потребами, означає можливість використання різних моделей її реалізації, повторного проходження з метою поліпшення отриманих результатів здобувачами;
- *практичної та життєорієнтованої спрямованості* змісту ДПА, що передбачає необхідність орієнтації на вимірювання рівня сформованості ключових компетентностей, загальнокультурних знань і навичок здобувачів освіти;

-
-
- *правової оформленості та відповідності меті*, що передбачає необхідність затвердження у правових документах мети, статусу ДПА здобувачів базової середньої освіти, способу використання та інтерпретації результатів її складання, а також наслідків для здобувачів у разі отримання ними низьких результатів складання випускових іспитів;
 - *сформованості готовності* (психологічної, методичної, технологічної та ін.) всіх суб'єктів освітнього процесу до проведення ДПА випускників базової середньої освіти у формі ЗНО, що передбачає проведення додаткової підготовчої та організаційної роботи, спрямованої на створення необхідної методики проведення ДПА та інструментів для вимірювання досягнень (ключових компетентностей) здобувачів освіти, організацію роз'яснювальної роботи серед учнів і вчителів та ін.;
 - *порівнянності результатів* вимірювань для узагальнення та формулювання висновків про відповідність результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних стандартів базової середньої освіти та навчальним програмам.

Необхідність зміни організаційної моделі проведення підсумкових випробувань здобувачів основної (базової) освіти є логічним наслідком зміни концептуальних підходів до розуміння мети та призначення оцінювання освітніх результатів. Дані процеси є характерними для багатьох країн світу, але реалізуються з урахуванням національних особливостей і потреб. Ухвалення рішення про вибір певної технології проведення ДПА на рівні базової середньої освіти має базуватися на гарантуванні можливості у найкращій спосіб досягти поставленої мети оцінювання рівня сформованості в учня ключових компетентностей та сприяння його особистісному прогресу у навчанні.

Список використаних джерел

1. Andreasen K. E., Kelly P., Kousholt K., McNess E., Ydesen C. Standardised testing in compulsory schooling in England and Denmark: A comparative study and analysis. *Bildung und Erziehung*. 2015. 68(3). P. 329—348. Available at: https://www.researchgate.net/publication/282160212_Standardised_Testing_In_Compulsory_Schooling_In_England_And_Denmark_A_Comparative_Study_And_Analysis.
2. Baird J.-A., Opposs D. The Standard Setting Project: Assessment Paradigms. *Examination Standards: How Measures and Meanings Differ around the World*, edited by J.-A. Baird, T. Isaacs, D. Opposs, and L. Gray. London : University College London Institute of Education Press, 2018. P. 2—25.

-
3. Birenbaum M., (De Luca Christopher, Earl Lorna, Heritage Margaret, Klenowski Val, Looney Anne, Smith Kari, Timperley Helen, Volante Louis, Wyatt-Smith Claire). International trends in the implementation of assessment for learning: Implications for policy and practice. *Policy Futures in Education*. 2015. 13(1).P. 117-140). DOI: <https://doi.org/10.1177/1478210314566733>.
 4. Busby E. Pupils Self-Harm and Express Suicidal Feelings Due to Exam Stress and School Pressure, Warn eachers. *Independent*. 2018. April 10. <https://www.independent.co.uk/news/education/education-news/school-pupil-mental-health-exams-school-pressure-national-education-union-neu-a8297366.html>.
 5. Hong Kong Diploma of Secondary Education Examination Information on School-based Assessment. Available at: <https://www.hkeaa.edu.hk/en/hkdse/introduction/>.
 6. Kellaghan Thomas, Greaney Vincent. Public Examinations Examined. Washington, DC: World Bank. 2020. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO. <https://doi:10.1596/978-1-4648-1418-1>.
 7. Kitchen H. et al. OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Student Assessment in Turkey. *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education*. Paris : OECD Publishing, 2019. <https://doi.org/10.1787/5edc0abe-en>.
 8. Kreitzer A. E., Madaus G. F., Haney W. M. Competency Testing and Dropouts. *Dropouts from School: Issues, Dilemmas, and Solutions* / edited by L. Weis, E. Farrar, and H. G. Petrie. Albany : State University of New York Press, 1989. P. 129—52.
 9. Li R., et al. OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Georgia. *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education*. Paris : OECD Publishing, 2019. <https://doi.org/10.1787/94dc370e-en>.
 10. Lukina T. National assessment of basic education graduates with the eyes of teachers and applicants of education: analysis of reasons for non-perception. *Innovative development of science and education* : The 1st International scientific and practical conf. (Athens, 29-31 March, 2020). Athens, Greece : ISGT Publishing House, 2020. P. 245-250. Available at: <http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/03/INNOVATIVE-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE-AND-EDUCATION-29-31.03.20.pdf>.
 11. Madaus G. F., GreaneyV. The Irish Experience in CompetencyTesting: Implications for American Education. *American Journal of Education*. 1985. Vol. 93. № 2. P. 268—294.
 12. Maghnouj S., et al. OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Serbia. *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education*. Paris : OECD Publishing, 2020. <https://doi.org/10.1787/225350d9-en>.
 13. Nusche D., Halász G., Looney J., Santiago P., Shewbridge C. OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Sweden. *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education*. Paris : OECD Publishing, 2011. Available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264116726-en.pdf?expires=1>

604056132&id=id&accname=guest&checksum=CCC61FC294E9A0CD534754FB34514E76.

14. OECD. *Education Policy Outlook 2015: Making Reforms Happen*. OECD Publishing, 2015. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264225442-en>
15. OECD. *Education Policy Outlook 2017: Sweden*. OECD Publishing, 2017. Available at: <http://www.oecd.org/education/Education-Policy-Outlook-Country-Profile-Sweden.pdf>.
16. OECD. *Trends Shaping Education*. Centre for Educational Research and Innovation. Paris : OECD Publishing, 2019. <https://doi.org/10.1787/22187049>.
17. Shewbridge C., et al. OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Denmark. *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education*. Paris : OECD Publishing, 2011. URL: <https://www.oecd.org/denmark/47696663.pdf>.
18. Shiel G., Kellaghan T., Moran G. *Standardised Testing in Lower Secondary Education*: Educational Research Centre St Patrick's College. Dublin, May 2010. Available at: http://www.erc.ie/documents/standardised_testing_lowersecondary_education.pdf
19. Бобак Н. В. Теоретичні та практичні аспекти психолого-педагогічної підготовки суб'єктів освітнього процесу до ЗНО. *Педагогічний пошук*. 2016. № 3. С. 11—13. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2016_3_5.
20. Державний стандарт базової середньої освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п#Text>.
21. Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 1095 від 25 серпня 2004 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1095-2004-п#Text>.
22. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ — початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : Богданова А. М., 2009. 404 с.
23. Лукіна Т. О. Зміна моделі державної підсумкової атестації випускників гімназій: організаційно-методичний аспект. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 42-50. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-2-42-50>.
24. Лукіна Т. О. Вік вчителя як чинник впливу на оцінку недоліків зовнішнього незалежного оцінювання в основній школі. *Les tendances actuelles dela mondialisation de la science mondiale : collection de papiers scientifiques «ЛОΓΟΣ» avec des matériaux de la conférence scientifique et pratique international*, (Monaco, 3 avril, 2020). Monaco : Principauté de Monaco, 2020. Vol. 2. P. 63-65.
DOI: <https://doi.org/10.36074/03.04.2020.v2.24>.
25. Лукіна Т. О. Готовність випускників основної школи до запровадження нового формату державної підсумкової атестації: за результатами дослідження. *Реалізація компетентісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти* : зб. наукових праць за матеріа-

-
- лами Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 листопада 2019 р.). Київ : Педагогічна думка, 2019. С. 182-184. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/719597/1/Лукіна_182_184.pdf.
26. Лукіна Т. О. Державна підсумкова атестація випускників гімназій: проблема визначення концептуальної основи. *Оцінювання досягнень здобувачів загальної середньої освіти: сучасні виклики та перспективи* : зб. наук. пр. / ред. кол. І. Б. Вашеняк (гол.) та ін. Хмельницький : Видавництво ХО-ІППО, 2020. С. 38-47. Режим доступу: <https://bit.ly/35rMdKM>.
 27. Лукіна Т. О. До проблеми запровадження технологій незалежного оцінювання результатів навчання у Новій українській школі: за результатами емпіричного дослідження : *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : матеріали III-й Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Мукачево, 24-25 жовтня 2019 р.). Мукачево : Вид-во МДУ, 2019. С. 293—294. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/719598/1/Лукіна_тези_Мукачево_p293-294.pdf <https://bit.ly/2S1TJsE>.
 28. Лукіна Т. О. Загрози реалізації державної політики протидії обмеженню рівного доступу до освіти в Україні. *Вісник післядипломної освіти* : зб. наук. праць / НАПН України, Ун-т менедж. освіти ; голов. ред. В. В. Олійник ; редкол.: О. Л. Онуфрієва [та ін.]. Київ, 2019. Вип. 3. С. 10-33. <https://bit.ly/3wzoMLz>.
 29. Лукіна Т. О. Проблеми підготовки педагогів до зміни методики проведення державної підсумкової атестації випускників основної школи. *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи* : збірник тез I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, Київ, 30 вересня 2019 р. (наукове електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2019. С. 68—70. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/718698/1/Лукіна_Тези_09_НАПН_С_068-070.pdf.
 30. Лукіна Т. Мета як основа для визначення моделі державної підсумкової атестації випускників основної школи. *Impact of modernity on science and practice* : Abstracts of XII international scientific and practical conference (Edmonton, 13-14 april 2020). Edmonton, Canada, 2020. Р. 450-453. Режим доступу: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2020/04/XII-Conference-13-14-Edmonton-Canada.pdf>.
 31. Про затвердження Положення про освітній округ і опорний заклад освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 19 червня 2019 р. № 532. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532-2019-п#Text>.
 32. Про затвердження Порядку проведення державної підсумкової атестації : наказ МОН України № 1369 від 07.12.2018 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 02 січня 2019 р. за № 8/32979). {Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства освіти і науки № 221 від 18.02.2019, № 246 від 19.02.2020}. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0008-19#n10>.

-
33. Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року : схвалена Колегією МОН України від 30.05.2019, протокол № 4/4-20. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-2019>.
 34. Щодо методичних рекомендацій про проведення державної підсумкової атестації у закладах загальної середньої освіти в 2018/2019 навч. році : лист М-ва освіти і науки України від 27 бер. 2019 № 1/9-196. Режим доступу: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/64391.

2. РОЗРОБЛЕННЯ ТЕСТІВ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Реформування шкільної освіти в Україні передбачає зміни як структурно-організаційних і змістових компонентів освіти, так і контрольних оцінювальних процедур. Одним з пунктів Плану заходів із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» є створення системи незалежного оцінювання результатів навчання за курс базової середньої освіти [1]. В аналітичному документі «Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року», розробленому фахівцями Міжнародного фонду «Відродження» та Українського центру оцінювання якості освіти за підтримки Міністерства освіти і науки України й Американських рад з міжнародної освіти [2], обґрунтовано необхідність трансформування формату державного підсумкового оцінювання (ДПА) випускників гімназії. У документі запропоновано моделі проведення ДПА, одна з яких передбачає «поєднання ЗНО та внутрішнього шкільного іспиту. Згідно з цією моделлю, за процедурами ЗНО здійснюватиметься оцінювання з двох предметів: українська мова і література та математика як наскрізних освітніх галузей в оцінюванні навчальних досягнень учнів/учениць на всіх рівнях повної загальної середньої освіти» [2, с. 17]. Відповідно, така модель передбачає використання тестових технологій для оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Складниками методики ДПА випускників гімназії є не лише розроблення процедур і порядку організації, проведення, перевірки й визначення результатів відповідно до обраної моделі, формату (внутрішнє / зовнішнє) і форми (письмове / усне) оцінювання, а насамперед *формування банку тестових завдань*, що передбачає процедури підготовки

розробників завдань, розроблення, експертизи, рецензування й апробації тестових завдань та *укладання тестів* для підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти (місце означених процесів у методиці ДПА визначено на схемі 1).

Методика ДПА у формі ЗНО

Схема 1. Структура методики ДПА в формі ЗНО.

Для забезпечення якості та об'єктивності таких тестів і адекватності оцінювання необхідним є врахування чинників, які впливають на результативні показники тестування — числові значення відповідей учнів на тестові завдання або тестові бали.

На результати тестування можуть впливають такі функціонально-варіативні чинники:

1. *неконтрольовані* — характеристики респондентів:
 - особистісні (когнітивний — знання й уміння, афективний — перцептивно-емотивне оцінювання предмета діяльності — тестових завдань);
 - групові (зокрема, профільність класу);

2. *контрольовані* — змістові й зовнішньо організовані конструкти тесту.

Афективний чинник виявляється в обумовленості загального ставлення учнів до діяльності з розв'язування тестових завдань різних форм перцептивно-емотивним образом складників тесту. Так, загальна позитивна оцінка респондентами завдань із вибором правильної відповіді пов'язана зі сприйняттям їх як більш легких і швидких у розв'язуванні. Водночас одна і та сама форма відповідей сприймається учнями по-різному залежно від форми завдання: простішими для них виглядають ті, які передбачають вибір правильної відповіді без виконання додаткових дій. Аналогічні завдання, які передбачають аналіз контексту або супровідного матеріалу до завдання (тексту, діаграми та ін.) для вибору правильної відповіді, визначаються такими, що потребують додаткових зусиль. Завдання, спрямовані на довільне конструювання відповідей, здебільшого викликають у здобувачів освіти почуття невпевненості у своїх силах і сприймаються ними як найбільш складні, а тому непривабливі. Натомість сприйняття учнями завдань на встановлення відповідностей як оптимально складних зумовлює формування позитивного інтересу до їх розв'язування (за відомостями дослідження фахівців відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України [3]). Такі відомості є значущими в аспекті структурування тесту й доводять доцільність поєднання тестових завдань різних форм і різної когнітивної складності в одному тесті як для формування позитивних настанов і мотиваційного оптимуму в процесі їх виконання здобувачами освіти, так і для перевірки й уточнення результатів тестування.

Вплив *профільності навчання* на результати тестування залежить від предметного поля оцінювання — у предметному полі української мови показники сили впливу цього чинника на результати різних вибірок (класів різних профілів і освітніх рівнів) будуть слабкими й тенденційно подібними, що пояснюється наявністю в навчанні й побуті постійної діяльнісної опори в оволодінні й використанні державної мови.

Змістовими конструктами тесту є, зокрема, зміст тестових завдань (відображення фрагмента змісту навчального предмета в тестовій формі) і зміст тесту загалом (оптимально редуковане відображення змісту освіти в системі тестових завдань [4]). Змістові характеристики тесту завжди зумовлені метою тестування (наприклад, тематичне оцінювання, загальне визначення рівнів сформованості в учнів навчальних досягнень на певному етапі навчання, відбір учнів за рів-

нем або спрямованістю сформованих у них знань). Оскільки зміст предмета завжди буде ширшим за зміст тесту [4], питання відбору найбільш значущого контрольного матеріалу є одним із проблемних і потребує участі експертів. Добір змісту тестових завдань для підсумкового контролю підпорядкований завданням визначення рівнів засвоєння тестованими основних конструктів навчального предмета, що, очевидно, зумовлює необхідність його орієнтації на вимоги Державного стандарту базової середньої освіти [5].

Відповідно до Стратегії розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні, тестові завдання мають розроблятися «на основі компетентнісного підходу з урахуванням особливостей формування ключових компетентностей певною освітньою галуззю» [2, с. 21]. До компетентностей, оволодіння якими випускниками гімназії передбачено вимогами Державного стандарту 2020 року, належить вільне володіння державною мовою, що серед іншого передбачає сформованість у здобувачів базової середньої освіти вмінь «здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах» [5]. Крім того, вимоги до результатів навчання учнів за мовно-літературною освітньою галуззю передбачають сформованість в учнів навичок опрацювання текстів різних видів, зокрема інформаційних і художніх.

Аналіз зовнішньо організованих (формат) і змістових характеристик завдань за текстом, які використовувались в ЗНО [6], показав, що результатів виконання їх недостатньо для висновків про рівень сформованості читацьких умінь учасників тестування. Це зумовлено такими причинами 1) усі завдання на перевірку, як зазначено у звітах, розуміння й умінь аналізувати текст, запропоновані в тесті, одного типу — закриті, з вибором однієї правильної відповіді (це суттєво обмежує, наприклад, можливість вимірювання вмінь формувати інференції (умовисновки) за змістом тексту або рівня осмислення поданих у тексті відомостей, що передбачає апеляцію до власних знань, позиції чи поглядів, цінностей); 2) відсутність завдань для аналізу читацького досвіду учасників тестування (які є пояснювальними відносно завдань на оцінювання читацьких умінь); 3) охоплення мінімальної сукупності вмінь, які перевіряються аналізованими завданнями; 4) однотипність текстів — усі тексти здебільшого публіцистичного стилю (хоча чинною програмою з української мови передбачено формування в учнів умінь читати й аналізувати тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення [7]). Враховуючи це, а також той факт, що програма

ДПА у формі ЗНО має бути підпорядкованою вимогам Державного стандарту, необхідним є розроблення та/або доповнення/вдосконалення завдань для оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти в таких напрямках:

1. оцінювання вмінь опрацьовувати інформаційні тексти (інформаційними визначають тексти, які містять відомості з історії та сучасності розвитку науки в різних галузях (історичні документи, біографії та автобіографії відомих людей, соціальні, соціологічні, філософські, технічні, природничі, мистецькі дослідження, висвітлені у наукових працях (книгах або окремих статтях)) [8]), що виявляється, наприклад, в таких конкретних результатах навчання: сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду [5, 9 МОВ 2];
2. оцінювання вмінь аналізувати й інтегрувати інформацію з множинних текстів: «застосовує різні види критичного читання одиничних та множинних текстів (цілісних, перерваних, змішаних) (зокрема художніх текстів, медіатекстів) на відому і нову тематику відповідно до мети читання» [5, 9 МОВ 2.1.1];
3. оцінювання вмінь опрацьовувати полікодові тексти: «інтегрує інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо) у межах одного або кількох текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів), гіпертекстів у цифровому середовищі» [5, 9 МОВ 2.2.5];
4. оцінювання вмінь опрацьовувати цифрові тексти: «ефективно використовує складники друкованого чи цифрового текстового джерела інформації для досягнення мети читання» [5, 9 МОВ 2.1.2].

Щодо останнього необхідно зауважити, що особливості електронних текстів (фізичний розмір поля відображення сторінки з текстом, нелінійність тесту, гіпертекстуальність, трансмедійна комунікація, мультимедійність, інтерактивність) зумовлюють необхідність оволодіння специфічними уміннями для здійснення читацької діяльності в цифровому середовищі [9, с. 28—29]. Зважаючи на це, інструментарій для оцінювання всіх складників читацької грамотності має містити завдання, спрямовані на оцінювання вмінь оперувати різними типами друкованих і електронних текстів у відповідних середовищах, інтегрувати й критично аналізувати повідомлення з різних джерел, у яких висвітлено різні погляди, оцінювати їх надійність і достовірність.

Обґрунтування й практику застосування таких завдань описано в рамкових і звітних документах міжнародних досліджень [10, с. 11—30; 11]. Так, на сайті міжнародного порівняльного оцінювання учнівських досягнень у галузі читання PIRLS зазначено, що Інтернет став провідним джерелом інформації, а онлайн-читання — основним способом її отримання. Тому в 2016 році до дослідження було включено блок завдань для комп'ютеризованого тестування ePIRLS, що був імітацією веб-сайту — респонденти переходили з однієї його сторінки до іншої, виконуючи завдання імітованого вчителя для здійснення імітованого навчального дослідження. В інтерфейсі тесту було змодельовано можливі складники ситуації читання електронних ресурсів — спливаючі вікна, низка активних вкладок, гіперпосилання, анімація тощо. Таке тестування дало змогу не лише оцінити результати читацької діяльності учнів у зімітованому онлайн-середовищі, а й відслідкувати та проаналізувати їхню поведінку в заданих умовах виконання завдань (перехід за оголошеннями, продуктивне використання навігації та ін.). Наприклад, учні, які хоча б один раз переходили на рекламну сторінку за відповідним оголошенням, отримали нижчий загальний бал за тест, ніж ті, хто жодного разу не переходив на такі сторінки [12]; учні, які поверталися на попередні сторінки під час виконання завдання (повторно переглядали зімітовані вкладки), краще виконали завдання на інтеграцію повідомлень із різних джерел, ніж ті з них, які цього не робили [13]. Отже, аналіз результатів подібних досліджень дає можливість дослідити специфіку сприймання й опрацювання респондентами електронних текстів і з'ясувати необхідні для впровадження в навчання напрями формульованої й корекційної практики використання цифрових ресурсів [13, с. 29].

Прогнозованість впливу змісту тестових завдань на результати тестування розв'язання їх залежить від зовнішньо організованих конструктивів тесту.

Зовнішньо організовані конструкти тесту — умови, засоби й способи упорядкування й вираження його змісту:

- характеристики сеттінгу (фізичні умови тестування, час виконання тестових завдань та усього тесту);
- загальні характеристики тесту (його специфікація) — призначення, структура, послідовність і кількість завдань, інструкція щодо процедури проведення та оцінювання результатів;
- формат тестових завдань — спосіб ініціювання або здійснення певних дій, що реалізується шляхом:
форми завдання (спосіб упорядкування його елементів),

мовного оформлення завдання (способи формулювання, обсяг і тип матеріалу),

програмування способу опрацювання матеріалу (визначає число дій, необхідних для виконання завдання);

- форма передбачуваних відповідей (визначений формою завдання спосіб розв'язування його).

Розробленням *специфікації тестів* для підсумкового оцінювання з урахуванням Програми державної підсумкової атестації здобувачів базової середньої освіти, а також сертифікацією умов проведення її (*характеристик сеттінгу*) займаються фахівці УЦОЯО в співпраці з ІМЗО (Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти») [2, с. 22]. Загальні характеристики тесту визначають кількість і формат тестових завдань.

У тесті для підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти доцільно поєднувати завдання відкритих (конструйовані з регламентованою відповіддю — завдання на доповнення, вільно конструйовані — завдання з розширеною відповіддю) і *закритих* форм (вибіркові — з вибором однієї правильної відповіді; з вибором декількох правильних відповідей; з вибором найбільш правильної відповіді; з вибором істинного або хибного твердження; завдання на встановлення послідовності; завдання на встановлення відповідності між елементами двох множин). Це пояснюється низкою причин. По-перше, незважаючи на можливу еквівалентність психометричних показників результатів тестування, закриті завдання з вибором правильної відповіді з низки запропонованих не можуть замінити відкриті завдання з конструйованою або вільно конструйованою відповіддю, оскільки у процесі розв'язування закритих і відкритих завдань активізуються різні види мисленнєвої діяльності, а тому результати її є виявом різних когнітивних умінь (Берк Л., Віндслер А.; Кемпбелл Дж.; Кронбах Л.; Рейс П.; Стіггінс Р. та ін.). По-друге, експериментально доведено, що одні учні краще виконують закриті завдання й гірше — відкриті, а інші — навпаки, успішніше пишуть тести з відкритими, аніж із закритими завданнями, тому тест, конструйований із завдань одного формату, може бути причиною погіршення результатів певної категорії тестованих (Бріджмен Б., Морган Р. та ін.) [14]. Вибір доцільних форм тестових завдань пов'язаний із необхідністю врахування критерію валідності педагогічного вимірювання.

Чинник «*форма тестових завдань*» може впливати на результати тестування в межах 35%. Змінюваність показників його сили свідчить

про вірогідність зміни результативних показників тестування відповідно до особливостей зовнішньої організації тесту (поєднання та співвідношення завдань різних форм). Найбільшою діагностичною достовірністю, що (крім відповідності психометричним критеріям якості — надійності, валідності тощо) визначається найменшим виявом сили впливу на результати тестування (до 10%), характеризується тест з української мови, у рамках якого поєднуються такі форми завдань:

1. закриті завдання за текстом, що передбачають вибір однієї правильної відповіді, та закриті з вибором однієї і декількох правильних відповідей;
2. закриті завдання за текстом, що передбачають вибір однієї правильної відповіді, й відкриті завдання з конструйованою учнями відповіддю;
3. закриті завдання з вибором однієї і кількох правильних відповідей і відкриті завдання, що передбачають конструйовану учнями відповідь.

Отже, доцільним є конструювання поліморфних тестів як багатовимірного інструментарію для оцінювання знань учнів із різними здібностями та когнітивними моделями пізнання, що передбачає включення до тесту з української мови відкритих завдань для підвищення діагностичної достовірності результатів тестування за умови певного співвідношення кількості відкритих і закритих завдань.

Використання двох (або більше) варіантів паралельних тестів для підсумкового оцінювання унеможливорює, окрім процедур стандартизації тестових завдань, наявність впливу чинника «*мовне оформлення завдань*»: паралельні за змістом і формою завдання в двох варіантах тесту можуть бути спрямовані на перевірку засвоєння одного й того самого елемента навчального матеріалу, але засобами різного мовно-операційного матеріалу (використання різних лексем, словосполучень і речень на застосування теоретичних знань), що також може впливати на складність завдання, зумовлену змістово-смысловими характеристиками його мовного оформлення (логічність, послідовність викладу, зв'язність, тощо), мовною складністю (лексичною, синтаксичною) та рівнем якості мовного оформлення (мовних і мовленнєвих неточностей).

Засобами форми завдання й мовного оформлення його здійснюється *програмування способу опрацювання матеріалу*, що визначає когнітивну складність завдання. Операційно-діяльнісний компонент складності тестового завдання характеризується числом і характером

операцій, які необхідно здійснити в процесі виконання завдання. Складність таких операцій визначається відповідним «поведінковим виміром вирішення проблем» або «виміром навиків» [15, с. 12], що співвідноситься з таксономією рівнів (або категорій) когнітивних дій. Прикладом таких таксономічних структур є таксономія Блума (Bloom's taxonomy) — охоплює 6 рівнів складності когнітивних дій: знання, розуміння, застосування, аналіз, оцінювання, синтез); система глибини знань Н. Веба (Webb's Depth of Knowledge system) — 4 рівні: згадування та відтворення, володіння навичками та поняттями, мислення як короткотривала стратегія, мислення як довготривала стратегія; рамки Тесту всебічного оцінювання у Флориді (Florida Comprehensive Assessment Test — FCAT) — категорії таксономії Блума розподілено на 2 рівні: нижчий (35% завдань у тесті) і вищий (65% завдань); рамки «TIMSS Advanced» — містять 3 категорії: знання, застосування, обґрунтування [15, с. 12—17].

Операційно-діяльнісна складність виконання завдань регулюється передбаченим числом когнітивних операцій у формі завдання, формулюванні завдання, супровідному матеріалі до завдання і у формі відповіді. Отже, різними за складністю можуть бути не лише завдання різних форм, а й завдання, подані в одній і тій самій формі за наявністю/відсутністю і характером супровідного матеріалу (додаткового операційного матеріалу — речення, тексту, схеми, тощо), а також відповідно до передбаченої формою завдання відповіді на них (порівняймо, наприклад, відкриті завдання на заповнення пропусків і завдання на пояснення; завдання з вибором однієї правильної відповіді на запитання, що перевіряють *знання* певного теоретичного конструкту, і завдання, які передбачають читання тексту або виконання певних дій для вибору однієї правильної відповіді, та перевіряють *знання і застосування* теоретичного конструкту). Деякі приклади завдань різної когнітивної складності, спрямованих на оцінювання засвоєння здобувачами освіти одного і того самого навчального конструкту (знання, уміння), наведено в табл. 2. (для ілюстрування висвітлених положень використано авторські завдання, а також завдання із сертифікаційних робіт з української мови ЗНО [16; 17]).

Порівняння завдань різної когнітивної складності

Чинники операційно-діяльнійної складності завдань	Типи завдань	
Форма завдання	<p>Яким за будовою (способом поєднання частин) є подане речення? <i>Тут, під кронами білих розпашілих каштанів, причаїлися наші, повні щастя, літа (Д. Луценко).</i> А) складносурядним; Б) складнопідрядним; В) безсполучниковим; Г) простим; Д) складним реченням з різними видами зв'язку.</p>	<p>Яким за будовою (способом поєднання частин) є подане речення? <i>Тут, під кронами білих розпашілих каштанів, причаїлися наші, повні щастя, літа (Д. Луценко).</i> _____ _____ _____</p>
	<p>Визначте тип поданого словосполучення: <i>один із сильних</i> А) іменникове; Б) числівникове; В) прикметникове; Г) займенникове.</p>	<p>Придумайте заголовок до уявного тексту інтерв'ю з Іваном Марчуком, який увійшов до сотні найгеніальніших художників світу, використавши числівникове словосполучення. Підкресліть це словосполучення.</p>
	<p>Визначте, якою частиною мови є виділене слово. <i>Крутяться тихо сніжинки круг золотих ліхтарів.</i> А) прикметник; Б) прийменник; В) займенник; Г) прислівник.</p>	<p>Запишіть речення, у якому слово круг буде прийменником. _____</p>

<p>Форма завдання</p>	<p>З'ясуйте, до яких части мови належать виділене в реченні слово. <i>Людина живе и бореться, щоб бути щасливою</i> Частина мови А займенник Б прийменник В сполучник Г іменник Д прислівник А. Займенник Б. Прийменник В. Сполучник Г. Іменник Д. Прислівник</p>	<p>З'ясуйте, до яких части мови належать виділені в реченні слова. <i>Ілон Маск відомий своїми побоюваннями щодо розвитку штучного інтелекту, ба більше: він вважає останні здобутки, досягнуті в цій галузі, найбільшою загрозою для існування людства.</i> Частина мови А займенник Б прийменник В дієслово (дієприкметник) Г прислівник Д прийменник 1- __, 2- __, 3- __, 4- __</p>
<p>Мовно-операційний матеріал</p>	<p>Сімейство Белвілів щодня їздило до Гринвіча, аби звіряти свій хронометр, а потім ці спритники збували інформацію понад 200 клієнтам, зокрема й годинникарям. Числівник 200 можна записати словом А двісті Б двостам В двомстам Г двохстам</p>	<p>За час російсько-української війни цей славетний козацький край мобілізував більше _____ воїнів, прийняв тисячі поранених і налічує понад _____ волонтерів. Правильним є варіант послідовного заповнення пропусків А двадцять тисяч, двохста тисяч Б двадцяти тисячі, двохсот тисяч В двадцятьох тисяч, двохсот тисяч Г двадцятьох тисяч, двохстах тисяч Д двадцяти тисяч, двісті тисяч</p>

	<p>На перший склад падає наголос у слові</p> <p>А текстовий Б зручний В визвольний Г фаховий</p>	<p>Прочитайте речення (цифра позначає наступне слово).</p> <p>(1)Чотирнадцят(2)ого (2)листопада трапився курйозний (3)випадо(4): (4)мережа магазинів (5)«Решето» продала покупцям цілий (6)центнер (7)курятини всього за (8)сімдеся(9)т гривень, про що свідчив (9)виразний (10)цінник.</p> <p>НЕПРАВИЛЬНО підкреслено букви на позначення наголошених голосних у всіх словах, позначених цифрами</p> <p>А 1, 3, 6, 8 Б 1, 4, 7, 10 В 2, 3, 6, 9 Г 2, 4, 5, 10</p>
	<p>Прочитайте речення, у якому пропущено окремі слова.</p> <p><i>На шляху більшої... лауреатів і... конкурсів... перешкоди, однак прагнення перемоги завжди... до успіху.</i></p> <p>Правильним є варіант послідовного заповнення пропусків:</p> <p>А половини, дипломатів, трапляються, призводить Б частини, дипломників, зустрічаються, приводить В частини, дипломантів, зустрічається, приводить Г половини, дипломантів, трапляються, призводить Д частини, дипломантів, трапляються, приводить</p>	<p>Прочитайте речення, у якому пропущено окремі слова. Відновіть початковий зміст цього речення, добираючи для кожного з пропусків правильний варіант з-поміж запропонованих у відповідних за номером завданнях.</p> <p><i>Дистанційна форма (1)_____ освіти — це (2)_____ навчання, яке проходить переважно за опосередкованої взаємодії віддалених (3)_____ учасників освітнього процесу в спеціалізованому (4)_____, що (5)_____ на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій</i></p> <p>1. А отримання В одержання Б набуття Г здобуття</p> <p>2. А індивідуалізоване В індивідуальне Б індивідуалістичне Г індивідуалістське</p> <p>3 А один від одного В один з одним Б одне до одного Г одне між одним</p> <p>4. А середовищі В посереднику Б осередку Г осерді</p> <p>5. А знаходиться В перебуває Б функціонує Г оперує</p>

<p>Формат завдання</p>	<p>Редагування потребує речення: (1) Чи відмічали ви, що зустрічаючи пасажирів стюардеси безперестанку тримають руки за спиною? Чому вони це роблять? (2) Секрет досить простий, що правда цікаво. (3) Справа в тому, що один із обов'язків бортпроводника — перерахувати пасажирів. (4) Тому стюардеси тримають за спиною спеціальний прилад-лічильник, за допомогою якого непомітно «переклікують» кожну людину. (5) Щоб ані трохи не турбувати пасажирів незрозумілим пристроєм перед підняттям літака в повітря, це робиться непомітно. А 1 В3 Д5 Б 2 Г4</p>	<p>Редагування потребує речення: А Людство неабияк переймається станом навколишнього середовища. Б Автомобілі й теплові електростанції дуже забруднюють атмосферу. В Якість питної води залежить від умов очищення та транспортування. Г Громадські організації часто проводять моніторинг стану природи. Д У більшості держав світу уряди піклуються й охороняють довкілля</p>
	<p>Прочитайте текст. (1) У 1924 році на радіо вперше пролунали звуки точного часу: із Гринвіцької обсерваторії, заснованої ще в XVII столітті, їх передала британська компанія BBC. (2) А вже 1925 було запроваджено Всесвітній час, тож людство почало йти в ногу, тобто «в секунду». (3) От тільки для одного подружжя цей сигнал означав початок [...]. (4) Виявляється діяла в Лондоні одна парочка, яка продавала час! (5) Сімейство Белвілів щодня їздило до Гринвіча, аби звіряти свій хронометр, а потім ці спритники збували інформацію понад 200 клієнтам, зокрема й годинникарям. Пунктуаційну помилку допущено в реченні: А першому В третьому Б другому Г четвертому</p>	<p>Прочитайте речення (цифра позначає попередній розділовий знак). Кожен користувач Siri або Alexa, (1) очевидно, (2) знає, (3) що цифрові помічники не завжди правильно трактують команди власників гаджетів: (4) програмам не вистачає визначеної психологами «теорії розуму» — (5) уміння розпізнавати емоції, думки та наміри людей. НЕПРАВИЛЬНИМ є обґрунтування вживання розділових знаків, запропоноване в рядку: А коми 1, 2 — при вставному слові: Б кома 3 — перед підрядною частиною складного речення В двокрапка 4 — між частинами складного речення, що поєднані безсполучниковим зв'язком Г тире 5 — на місці пропущеного члена речення</p>

На результативні показники тестування може впливати також *послідовність завдань в тесті*. Так, дослідження [18], проведене на рівні іспиту з базової освіти (Basic Education Certificate Examination (BECE)), показало статистично значущу відмінність у результатах виконання тестів із різним порядком завдань із множинним вибором (рандомний, від простого до складного, від складного до простого). За результатами статистичного аналізу відомостей дослідження автори зробили висновок про те, що зміна порядку завдань впливає на продуктивність учнів у процесі тестування з англійської мови, математики та природничих наук (Science), а тому перестановка завдань у тесті з метою уникнення списування є неприйнятною. Розміщення завдань з урахуванням їх форми пов'язують із різною складністю різних типів завдань закритої та відкритої форм [19], що водночас залежить від предмета, за навчальним матеріалом якого проводиться тестування. Так, згідно з дослідженням [20] послідовність завдань на результати тестування учнів із математики не впливає, разом із тим за таких самих організаційних умов такий вплив простежується в разі тестування словесних здібностей учнів. Узагальнення досліджень щодо порядку завдань у тесті в аспекті цілей проведення тестування дає змогу зробити висновки про недоцільність практики зміни послідовності тестових завдань у нормативно-орієнтованому тесті, оскільки в такому разі результати тестування не можна вважати порівнюваними, що унеможливорює впорядкування (ранжування) здобувачів освіти за рівнем їхніх навчальних досягнень.

У процесі укладання тесту в аспекті поєднання й послідовності завдань необхідно враховувати так звані психологічні ефекти тестування, до яких відносять, зокрема, ефект перенесення знань, змістовий контекстний ефект, які виявляються в тому, що на результати розв'язання певного завдання може впливати зміст попереднього чи наступного завдання (відповідь за аналогією, зміна думки і, відповідно, зміна відповіді, тощо) [21]. Це означає, що в жодному із завдань тесту не повинно бути інформації, яка може слугувати змістовою або контекстною підказкою для розв'язання інших завдань тесту. Тобто в процесі компонування тестових завдань важливо враховувати не лише характеристики окремих тестових завдань, а і специфіку поєднання їх з іншими завданнями.

Отже, у процесі організаційно-технологічної підготовки здійснення та організації ДПА у формі ЗНО, що передбачає, зокрема, підготовку фахівців з розроблення тестових завдань, розроблення та укладання тесту, доцільно враховувати результати останніх досліджень у галузі оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти засобами тестових технологій, зокрема спрямованих на розв'язання суперечностей та ви-

рішення дискусійних методологічних питань щодо конструювання тесту для сертифікаційних робіт для підвищення достовірності та об'єктивності результатів оцінювання.

Список використаних джерел

1. План заходів із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». Розпорядження КМУ від 13 грудня 2017 року № 903-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-%D1%80#n10>.
2. Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року / УЦЯО, МФ «Відродження», МОН України. Київ, 2019. 78 с. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnih-otsinyuvan_UTSOYAO.pdf.
3. Гривко А. В., Жук Ю.О. Використання засобів ІКТ у процесі експериментального дослідження емотивно-оцінного ставлення учнів до різних форм тестових завдань з української мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Том 70. № 2. С. 285 — 297. DOI: 10.33407/itlt.v70i2.2621. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2621>.
4. Аванесов В. Содержание теста и тестовых заданий. *Сайт научно-методической поддержки слушателей курсов В. С. Аванесова*. URL: <http://testolog.narod.ru/Theory61.html>.
5. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ від 30 вересня 2020 року № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#top>.
6. Офіційні звіти про проведення зовнішнього незалежного оцінювання УЦОЯО. URL: <https://testportal.gov.ua/ofzvit/>.
7. Українська мова. 5—9 класи : програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Міністерство освіти і науки України, 2017. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.
8. Key Shifts in English Language Arts. Common Core State Standards. URL: <http://www.corestandards.org/other-resources/key-shifts-in-english-language-arts/>.
9. Гривко А. В. Оцінювання читацьких умінь учнів: аналіз актуального світового досвіду. *Український педагогічний журнал*. 2018. №3. С. 26—32. URL: https://lib.iitta.gov.ua/711697/1/Gryvko_UPZ_2018_3.pdf.

-
10. Mullis I. V.S., Martin M. O., Sainsbury M. PIRLS 2016 Reading Framework. *PIRLS 2016 Assessment Framework*, 2nd Edition / Ina V.S. Mullis and Michael O. Martin, Editors. Boston : TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College and International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), 2016. 192 p. URL: https://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/downloads/P16_Framework_2ndEd.pdf.
 11. Context of the PISA Digital Reading Assessment. *PISA 2009 Results. Students On Line: Digital Technologies and Performance*. Volume VI. Paris : OECD Publishing, 2011. P. 31—38. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264112995-5-en>.
 12. ePIRLS Results: Navigation to Advertisements. *ePIRLS International Results in Online Informational Reading*. URL: <http://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/international-results/epirls/navigation-through-epirls/navigation-to-advertisements/>.
 13. ePIRLS Results: Students Look Back at Prior Webpages when Answering Integrate Items. *ePIRLS International Results in Online Informational Reading*. URL: <http://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/international-results/epirls/navigation-through-epirls/students-look-back-at-prior-webpages/>.
 14. Lissitz R. W., Hou Xiaodong, Slater Sh. The Contribution of Constructed Response Items to Large Scale Assessment: Measuring and Understanding their Impact / University of Maryland; Educational Testing Service. *Journal of Applied Testing Technology*. 2012. Volume 13. Issue № 3. URL: <http://www.jattjournal.com/index.php/atp/article/view/48366>.
 15. Практичний посібник для розробників тестових завдань / упор. на основі тренінгових матеріалів, рекомендацій та напрацювань експертів проекту USAID «Справедливе правосуддя». Київ, 2014. URL: https://uu.edu.ua/upload/Osvita/Navch_metod_d_t/Navch_metod_materiali/Upravlinnya_navchannyam_i_znannyami/Manual_for_test_writers.pdf.
 16. Офіційний звіт про проведення в 2020 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти / Український центр оцінювання якості освіти. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/ZVIT-ZNO_2020-Tom_2.pdf.
 17. Демонстраційний варіант сертифікаційної роботи з української мови 2021 року / Український центр оцінювання якості освіти. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Ukrayinska-mova_2021_demoversiya_1.pdf.

-
18. Ollennu L. S., Nii N., Etey Y. K. A. The Impact of Item Position in Multiple-choice Test on Student Performance at the Basic Education Certificate Examination (BECE). *Universal Journal of Educational Research*. 2015. Vol. 3(10). P. 718—723. DOI: 10.13189/ujer.2015.031009.
 19. Hryvko A., Zhuk Yu. The research of the effect of different question forms and their combination variability on the results of testing. *SHS Web Conf*. 2020. Vol. 75, 04004. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207504004>.
 20. Mollenkopf W. G. An Experimental Study of the Effects of Item Analysis Data of Changing Item Placement and Test Time Limit. *Psychometrika*. 1950. Vol. 15(3). P. 291—315.
 21. Gray K. E. The effect of question order on student responses to multiple choice physics questions. B.S., Kansas State University. 2004.

3. ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ДО ДПА В ФОРМІ ЗНО

3.1. ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ УЧНЯ У КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Практика використання та спеціальні педагогічні дослідження показують, що використання засобів інформаційних технологій та методів інформаційного підходу до організації процесу навчання у багатьох випадках виявились продуктивними як з точки зору досягнення педагогічних цілей, так і з точки зору організації навчального процесу. Сьогодні вже не потребує доказів той факт, що стратегії поведінки у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі, знання, вміння та навички, набуті учнями закладів загальної середньої освіти на уроках основ інформатики та обчислювальної техніки, виявляються необхідними для їх використання в процесі опанування іншими навчальними предметами. Однак, «вбудовування» засобів інформаційних технологій у традиційний навчальний процес не може проходити без певної перебудови традиційних методик викладання. Обговорення цього аспекту викликає необхідність сформулювати питання, яка, на нашу думку, є важливими для подальшого використання засобів інформаційних технологій у навчальному процесі.

Головним питанням, на наш погляд, є проблема перенесення способів діяльності. У системі освіти, що існує сьогодні в Україні, у більшості випадків розвиток навчальних подій, реалізація навчальної та учбової діяльності відбувається у певним чином сформованому навчальному середовищі [2]. Згідно із контекстом педагогічної ситуації різні матеріальні та інформаційні складові середовища (або їх сполуки, комплекси тощо) залучаються до навчальної діяльності, набуваючи при цьому ознак засобів навчання. При цьому структура та множина операцій, які потрібні для реалізації діяльності з цими засобами можуть суттєво відрізнятися. Навіть за умови опанування суб'єктом навчання змістовою складовою навчального предмету розбіжність у способах організації діяльності з різними засобами ускладнює організацію навчального процесу. Це пояснюється тим, що суб'єкту навчання потрібен певний час на опанування множиною операцій з новим засобом та організації процесу власної навчальної діяльності. Періодичність такої ситуації визначається періодичністю залучення нових засобів та способів навчальної діяльності до діяльності суб'єкта. Ще більшої складності набуває ця проблема у випадку організації діяльності у різних типах навчального середовища. Так, навички поведінки, набуті у спеціально сформованому інформаційному середовищі, яким є кабінет основ інформатики, не завжди виявляються продуктивними у навчально-виховному процесі, який організовано, наприклад, у кабінеті фізики. Це може бути пояснено тим, що оперування з матеріальними атрибутами фізичної реальності потребує формування певної множини кінестетичних навичок діяльності, яка відрізняється від тих навичок, що сформувалися в результаті управління «екранною подією», яка відображає «віртуальну реальність».

Навчальна (учбова) діяльність, що побудована на обов'язковому використанні апаратно-програмних комплексів на базі персонального комп'ютера (засобів інформаційних технологій), характеризується тим, що операційна складова управління різними апаратно-програмними комплексами багато в чому повторюється. При цьому, кінестетична сфера діяльності користувача обмежена набором стандартних засобів: клавіатура, миша (трекбол), джойстик тощо. При будь-якій організації навчального середовища використання в ньому програмно-апаратних засобів інформаційних технологій потребує формування у суб'єкта навчання специфічних структур діяльності, котрі «нав'язуються» цими засобами. Мова йде не про змістовне наповнення навчального курсу, що подається з використанням засобів інформаційних технологій, а про діяльнісну складову на рівні управління засобом.

Педагогічні спостереження показують формування в учнів певної поведінки у процесі діяльності в системі «учень-комп'ютер». Деякі навички такої поведінки не завжди є адекватними до ситуацій у фізичній та соціальній реальності. Система «учень-комп'ютер», як головна складова комп'ютерно орієнтованого навчального середовища, в якому може відбуватися основна навчальна (учбова) діяльність, також потребує ретельного вивчення, яке не може обмежуватися тільки медичними проблемами. Так, наприклад, існування в цій системі віртуального середовища накладає певне навантаження на психіку особистості у процесах переключення її діяльності в межах віртуальність — реальність — віртуальність (або реальність — віртуальність — реальність). Мова йде про формування поведінських реакцій дитини під час діяльності в умовах принципово різномірних за характером (способами управління, обробки, подання та сприймання інформації, кількості інформації за одиницю часу тощо) навчальних середовищ.

Так, модельний фізичний експеримент, тобто експеримент, який розгортається у віртуальному просторі та презентований користувачу як екранна подія, не може повністю замінити експеримент натурний, а іманентно закладена у модельний фізичний експеримент «віртуальна реальність» затруднює у суб'єкта навчання формування адекватного поняття щодо можливості або неможливості протікання реального фізичного процесу [3].

Використання можливостей засобів інформаційних технологій дозволяє поєднати в одному пристрої інформаційних технологій множини засобів навчання, управління якими пов'язано з певною мірою стандартними способами діяльності (точніше, з стандартним набором операцій щодо управління розвитком екранної події). Кооперування в одному пристрої інформаційних технологій різноманітних (за змістом, структурою, відео- та аудіорядом тощо) засобів навчання надає можливості розробки уніфікованих стратегій навчальної діяльності (з боку вчителя). При цьому залишається відкритим питання щодо можливості формування при зазначеному підході до організації навчально-виховного процесу особистісних стратегій діяльності учіння (з боку суб'єкта навчання) та вироблення учнем навичок особистісної поведінки. Це питання є однією з складових проблеми «алгоритмізації мислення».

Формування алгоритмічного мислення, притаманного комп'ютерно орієнтованій поведінці, на розвиток творчих здібностей учнів актуальна хоча б тому, що творчість, про розвиток якої так багато говориться в освітянських колах, це, в першу чергу, вихід за межі за-

своєного алгоритму. Алгоритм, як система приписів, виконання яких обов'язково приводить до отримання розв'язку задачі, формує, в основному, навички репродуктивної діяльності. Перевантаження алгоритмічністю, стискання рамками приписів саме дитячого мислення може завдати більше шкоди, аніж користі. Врівноваження компонентів різних форм розумової діяльності школярів має бути обґрунтовано з урахуванням превалювання формально-логічної компоненти в розумовій діяльності при оперуванні алгоритмами [1]. Засвоєння у процесі навчання способів мислення, стратегій діяльності для пошуку шляхів виходу з проблемної ситуації завжди пов'язано з опануванням визначеною множиною «тривіальних» розумових операцій, які є базовими складовими поведінки, що формується у процесі навчання. Перекладення таких «тривіальних» операцій на засіб інформаційних технологій не завжди сприяє досягненню зазначених вище педагогічних цілей, особливо на початкових етапах освіти.

Таким чином, модифікація стратегій навчальної (учбової) діяльності, за умови витримування загальних вимог до змісту навчального предмету, пов'язана з їх адаптацією до психофізіологічних якостей учня, різних «точок входження» засобів інформаційних технологій в сценарій навчального процесу, апаратно-програмним рівнем комп'ютерної техніки, рівнем володіння учителем засобами інформаційних технологій на методиками щодо їх використання.

Очевидно, що перелік питань не обмежується тими, що наведено вище, але зрозуміло, що більшість з них стосується невизначеності впливу засобів інформаційних технологій та специфіки їх використання на динаміку психічного розвитку дитини. Наприклад, актуальним залишається питання про те, як використання засобів інформаційних технологій у навчально-виховному процесі впливає на формування системи оперативних одиниць сприйняття, сенсорних еталонів, котрі опосередкують сприйняття та перетворюють його з процесу побудови образу в елементарні процеси розпізнання, відокремлення реального та віртуального світів. На нашу думку, чисельні посилання на «класичні» психолого-педагогічні дослідження не зовсім коректні в силу того, що вони були проведені до появи сучасного покоління засобів інформаційних технологій.

На нашу думку, треба також звернути увагу на дослідження операціонально-технічної компоненти специфічно-перцептивних видів навчальної діяльності дитини з використанням засобів інформаційних технологій. Актуальним може бути дослідження динаміки формування смислових відношень, що пов'язують перцептивні дії дитини

при використанні засобів інформаційних технологій з діяльністю, в контексті якої вони здійснюються, враховуючи обмежену множини цієї діяльності, що пов'язано з розумовим віком дитини.

Навчальна діяльність із засобами інформаційних технологій обов'язковим чином пов'язана із самостійним використанням дитиною цих засобів, тобто з процесом управління апаратно-програмним комплексом на підставі сприйняття зорової інформації. Сислове сприйняття «екранного повідомлення» обумовлене включенням його до активної діяльності дитини по управлінню засобом інформаційних технологій. Тут виникає питання про урахування впливу психічних якостей дитини та залежності від цього швидкості та правильності виконання операції по управлінню засобом інформаційних технологій.

Використання комп'ютера як засобу навчальної діяльності обумовлює ситуацію активної позиції учня, коли суб'єкт навчання виступає як ведучий у системі комп'ютер-учень. У цьому випадку учень вимушений самостійно формувати стратегію власної діяльності з урахуванням можливостей засобу інформаційних технологій та його програмного забезпечення. Зрозуміло, що для цього учень повинен попередньо опанувати навчальну інформацію в об'ємі більшому, аніж той, який потрібен для розв'язання конкретного питання. Цілеспрямований перехід від предметної галузі до предметної ситуації завжди детермінований теоретичними уявленнями, які склалися у суб'єкта навчання в результаті попереднього аналізу можливого процесу досягнення цілі діяльності. Педагогічні спостереження показують, що на формування внутрішнього плану дії, у який входить використання засобу інформаційних технологій, впливає проекція наявних знань про можливості засобів інформаційних технологій.

Звідси, формування навчального середовища на базі засобів інформаційних технологій, тобто створення комп'ютерно орієнтованого навчального середовища, у якому організовано навчальний процес з різних шкільних дисциплін, потребує нових підходів як до проектування навчального приміщення, так і до розробки стратегій навчальної діяльності, аніж у випадку «традиційного» навчального середовища. Це також пов'язане з можливістю виходу за межі простору навчального приміщення за умови підключення засобів інформаційних технологій до глобальних комп'ютерних мереж. У цьому випадку мова йде про «відкрите» навчальне середовище, у якому може бути реалізоване дистанційне навчання, стратегії діяльності, а відповідно й імперативи поведінки.

3.2. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Принципи дистанційного оцінювання

Дистанційне навчання здійснюється у виняткових умовах, які зумовлюють необхідність внесення змін у порядок і форми оцінювання для забезпечення його систематичності та послідовності. Перш за все це потребує внесення необхідних змін у нормативні документи, якими керуються вчителі в організації дистанційного навчання учнів, коригування плану тематичного та підсумкового оцінювання з урахуванням переорієнтації основних цілей оцінювання (моніторинг навчальної активності та підтримання навчально-пізнавальної мотивації учнів для досягнення основних програмових освітніх результатів) і необхідності забезпечення збалансованого навантаження учнів.

Відповідно, інструменти оцінювання та контрольні заходи мають відповідати цілям дистанційного навчання й забезпечувати можливість здобувачам освіти оцінити свій прогрес у навчанні. Водночас стратегії оцінювання мають відповідати умовам дистанційного навчання.

В умовах адаптації до дистанційного навчання важливим є налагодження й підтримання комунікації в системі «вчитель-учень-батьки», що має забезпечити зворотний зв'язок і об'єктивне бачення ситуації навчання для врахування переваг і недоліків застосовуваних форм і методів оцінювання, а також заохочення здобувачів освіти. На думку науковців-освітян [5], зворотний зв'язок є ключовим у процесі віддаленого оцінювання, оскільки безпосередньо впливає на ефективність навчання.

Особливості оцінювання у цифровому середовищі

Віртуальне (цифрове) середовище навчання дає змогу забезпечити передавання змісту навчальних предметів, спілкування та взаємодію, а також оцінювання. Однак, очне навчання передбачає фізичну присутність учасників навчального процесу в одному місці, що забезпечує контроль учителем дотримання учнями принципів академічної доброчесності (запобігання списуванню та обману в усних відповідях учнів). В умовах віртуального середовища навчання, навіть при синхронному оцінюванні (в режимі реального часу), такий контроль унеможлиблюється або ускладнюється технічною обмеженістю контакту.

Ступінь контролю у процесі оцінювання має регулюватися його спрямуванням. Так, формувальне оцінювання передбачає надання зворотного зв'язку, перевірку і розуміння учнем власних навчальних досягнень та можливостей їх поліпшення. У такому випадку немає потреби у суворому контролі та синхронізації процесу оцінювання в дистанційному режимі.

З іншого боку, для забезпечення об'єктивності підсумкового оцінювання (уникнення можливості списування та плагіату в письмових роботах) недостатньо здійснювати його в синхронному режимі. Доцільним є використання тестів, які містять завдання не на відтворення навчальної інформації, а на застосування засвоєних знань. Водночас такі тести мають містити завдання для перевірки засвоєння лише *основного* змісту з урахуванням умов дистанційного навчання, коли значно збільшується частка самостійного опрацювання навчального матеріалу. (Основний зміст слід відрізнити від додаткового. Основним змістом вважають той, що відповідно до навчальної програми безпосередньо сприяє досягненню передбачених у ній освітніх результатів).

Методи оцінювання в умовах дистанційного навчання

Традиційні методи оцінювання

Як показала практика, в умовах запровадження дистанційного навчання більшість учителів використовували традиційні методи оцінювання, що здебільшого зводилось до перевірки письмових робіт (асинхронне оцінювання). У такому разі актуалізується проблема достовірності результатів у зв'язку з вірогідністю недоброчесного виконання завдань. Зважаючи на умови дистанційного навчання, які здебільшого зумовлюються технічним забезпеченням та інформаційно-комунікаційною компетентністю учасників навчального процесу, таке оцінювання є допустимим, окрім випадків оцінювання навчальних досягнень випускників (гімназії, старшої школи).

Одним з найпопулярніших видів дистанційного оцінювання є онлайн-тести. Віртуальне середовище, у якому здійснюється така форма контролю, характеризується меншим ступенем контрольованості, ніж оцінювання в класі (тест може виконувати інша людина, існує вірогідність списування, тощо). Тому таке онлан-тестування рекомендується використовувати в разі формувального оцінювання. У разі підсумкового оцінювання, для забезпечення достовірності й об'єктивності результатів необхідно забезпечити такі умови для

онлайн-тестування: 1) наявність банку тестових завдань; 2) категоризація завдань за складністю та тематично; 3) використання функції рандомізації завдань (різний порядок подання завдань різними учнями); 4) подання одного завдання на сторінку з обмеженим часом його виконання.

У разі необхідності об'єктивного оцінювання освітніх результатів рекомендовано проводити усні іспити в режимі реального часу у формі відеоконференцій (групових або індивідуальних) з використанням можливостей відповідних онлайн-платформ (GoogleMeets, Zoom, Teams, Dingtalk, hangoutsMeet та ін.). Така форма оцінювання визначається доцільністю проведення іспиту (або усного підсумкового опитування), а також особливостями навчального предмету. Так, аналіз зарубіжного досвіду показав, що проведення усного іспиту визначається доцільним лише в тому випадку, коли навчальний предмет вивчається не менше, як 3-4 години на тиждень, в інших випадках проведення усних іспитів в умовах дистанційного навчання не рекомендується [4, с. 7].

Навчальні досягнення з предметів, які передбачають оволодіння учнями вмінням розв'язувати задачі (математика, фізика, хімія), доцільно перевіряти з використанням методу письмових робіт з обмеженим часом виконання та надсилання світлини виконаної роботи вчителю. Рекомендовано також розробити різні варіанти оцінюваних робіт для уникнення копіювання учнями робіт (або їх елементів) один в одного. Для встановлення достовірності виконання учнем (ученицею) письмової роботи вчитель після її перевірки може провести з ним (нею) усну бесіду (за потреби).

Доцільно звернути увагу на те, що карантинні заходи, спричинені пандемією, зумовили ситуацію, коли учні, навчаючись вдома, мають можливість залучити до виконання завдань своїх батьків. У такому випадку вчителям доцільно встановити чіткі межі навчання з батьками, щоб попередити ситуацію, коли вони виконують завдання замість своїх дітей.

Перед проведенням будь-якої форми контролю вчитель має надати учням можливість ознайомитись з технологією оцінювання та підготуватись за допомогою можливостей таких ресурсів, як На урок, ЯКлас, GoogleForms, Moodle, Socrative та ін. Використання онлайн-ресурсів допоможе учням звикнути до пропонованої форми роботи та зменшити можливий вплив виконання її в цифровому середовищі на результати оцінювання.

Після проведення тематичного або підсумкового контролю вчитель має обговорити з учнями результати оцінювання, розібрати допущені помилки та надати рекомендації у разі необхідної корекції.

Інноваційні методи оцінювання

Інноваційними методами оцінювання, які доцільно використовувати в умовах дистанційного навчання є такі: навчання на основі проєктів, вирішення проблемних ситуацій, створення плакатів, постерів, електронного портфолію, дослідження та практико орієнтовані завдання. Усі види робіт потребують супроводу вчителів та залучення однокласників (як партнерів або експертів), та повинні реалізовуватися поетапно з регулярним зворотним зв'язком від початку й до завершення роботи над виконанням завдання.

Планування оцінювання

Окремим питанням є узгодження контрольних заходів із різних предметів. Вчителі мають скоординуватися, щоб визначити навчальне навантаження учнів перед тим, як встановлювати термін здачі ними певної роботи або проводити контрольні роботи. Як показала практика дистанційного навчання, неузгоджені дії вчителів призводять до ситуації, коли в один і той самий день учень задіяний в контрольних заходах одразу з кількох предметів, що позначається на якості виконання робіт і результатах оцінювання. У зв'язку з цим доцільним є складання та погодження загального плану контрольних заходів. Доцільним в цьому аспекті є також розроблення рекомендацій щодо організації робочого дня учнів в умовах дистанційного навчання.

Оцінювання та самооцінювання вчителів

Запровадження дистанційного навчання за виняткових обставин на тривалий період часу потребує аналізу його реалізації. У зв'язку з цим доречним є відповідне опитування у формі анкетування учнів, батьків і вчителів. Важливо, щоб запит щодо надання відповідей на запитання анкети був сформований керівними органами в галузі освіти — в такому разі підвищується вірогідність збору репрезентативних даних. Анкети, окрім інших, мають містити відкриті запитання, що дасть змогу респондентам висловити конкретні пропозиції щодо покращення якості дистанційного навчання.

Для самооцінювання власної роботи вчителі можуть використовувати такі основні показники якісного дистанційного навчання [5, с. 24]:

-
1. Учні активніші в дистанційному навчанні, ніж в умовах очного навчання.
 2. Усі учні беруть участь у заходах, ініційованих вчителем.
 3. Учні здійснюють дослідження та створюють складніші роботи, використовуючи достовірні джерела.
 4. Учні надають відгуки та рекомендації один одному щодо вдосконалення освітніх результатів.
 5. Учні знають та можуть описати критерії оцінки для кожного завдання, що оцінюється.

Список використаних джерел

1. Жук Ю. О. Деякі психолого-педагогічні проблеми використання засобів нових інформаційних технологій у навчальному процесі середнього закладу освіти. *Комп'ютер в школі та сім'ї*. 1998. № 4. С. 7-10.
2. Жук Ю. О. Роль засобів навчання у формуванні навчального середовища. *Нові технології навчання*. Київ : ІЗМН, 1998. № 22. С. 106-112.
3. Жук Ю. О. Фізичний експеримент на екрані комп'ютера. *Вісник Чернігівського педагогічного університету*. Чернігів, 2000. Вип. 3. Серія: Педагогічні науки. С. 217-220.
4. Guidelines for assessment and grading in a virtual environment / Ministry of Science and Education Republic of Croatia. 2020. 34 p.
5. Kim N., Smith M., Maeng K. Assessment in Online Distance Education: A Comparison of Three Online Programs at a University. *Online Journal of Distance Learning Administration*. XI, 2008.
6. Miller A. Summative Assessment in Distance Learning. Edutopia. Apr. 2020. URL: <https://www.edutopia.org/article/summative-assessment-distance-learning>. Last accessed 27.05.2020.
7. Методика формування контрольної-оцінювальної умовності здобувачів загальної середньої освіти

4. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮВАЛЬНИХ УМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Відповідно до сучасної парадигми освіти, яка на часі знаходить своє втілення в системі освіти України, процес навчання ґрунтується на визнанні учня суб'єктом власного розвитку. У процесі шкільної освіти учні мають оволодіти комплексом пізнавальних процесів, до яких входять уміння здійснювати планування власної роботи, знаходити відповіді на все незрозуміле, раціонально організувати своє робоче місце (особливо при виконанні лабораторних і практичних робіт), планувати і систематизувати навчальний матеріал тощо. Важливим фактором, що впливає на реалізацію такого погляду на навчально-виховний процес, є те, що учень повинен не тільки засвоювати зміст навчального матеріалу, але безпосередньо в процесі навчання має навчитися самостійно контролювати, оцінювати й корегувати свою пізнавальну діяльність. Разом з тим, вивчення системи взаємозв'язків в системі відносин, які формуються у навчально-виховному процесі, є важливим завданням дослідників в галузі педагогіки. Особливу актуальність це набуває в умовах перебудови системи освіти, переходу на особистісно-орієнтовану парадигму, формування нових педагогічних технологій для реалізації нових парадигмальних підходів в реальному навчально-виховному процесі.

На відміну від традиційного процесу навчання, у якому суб'єктові навчання приділялася досить пасивна роль, нова парадигма освіти припускає значне розширення «поля навчальної діяльності» учня. Спираючись на поняття «зона найближчого розвитку», сформульованого Л. С. Виготським для учнів молодшого віку [1], яке нині застосовується у відношенні для кожного, хто навчається, можна казати про необхідність цілеспрямовано формувати в учнів старшої школи «зони самооцінювання», тобто множини умінь і навичок, які допомагають учню свідомо оцінювати власну навчальну діяльність, аналізувати її результати, знаходити способи вирішення проблем в умовах альтернативи. Територія «зони найближчого розвитку» визначається змістом завдань, які дитина може розв'язувати лише за допомогою дорослого. Тільки після набуття досвіду спільної діяльності дитина стає здатною до вирішення аналогічних завдань. Для першокласника такою «зоною» є вміння читати і писати, для підлітка — вміння самостійно ставити собі цілі та їх реалізовувати.

Особливістю «зони найближчого розвитку» є те, що для оволодіння вміннями і навичками, які перебувають всередині цієї зони, дитині

обов'язково потрібна допомога дорослого. Все це можна віднести й до «зони самооцінювання». Таким чином, проблема розвитку активної самостійності людини, яка має забезпечити його продуктивну діяльність в умовах технологічно- та інформаційно-розвинутого суспільства, має вирішуватися безпосередньо в процесі навчання. Реалізація зазначеного підходу, у свою чергу, викликає необхідність розробки системи педагогічних впливів, які мають надати змогу учителю формувати й розвивати критичне мислення учня, що є основою самоконтролю, виховання самодостатньої особистості.

Сформована в учнів система умінь і навичок, які дозволяють критично оцінювати результати власної навчальної діяльності, може розглядатися як підсистема загальних навчальних умінь, що спрямована на здійснення контрольної-оцінювальної діяльності. Теоретичні основи організації контрольної-оцінювального етапу навчальної діяльності закладені В. П. Беспалько, Б. Блумом, Л. І. Божович, М. І. Скаткіним, А. А. Кузнецовим, В. А. Кальней, Л. М. Фрідманом, Н. Ф. Талізіню та іншими відомими дослідниками в галузі педагогіки і педагогічної психології. Але в більшості досліджень контрольної-оцінювальної етапу розглядається як такий, що здійснюється учителем. Внаслідок цього не існує достатньої кількості методичних матеріалів і рекомендацій у питанні щодо системи розвитку самостійної діяльності учнів на контрольній-оцінювальному етапі власної навчальної діяльності. У доступній для вивчення літературі бракує робіт, присвячених експериментальним дослідженням взаємозв'язків показників педагогічної діяльності з використанням спеціальних математичних методів. При цьому важливо, що вивчення взаємозв'язків показників педагогічної діяльності необхідно не тільки для встановлення фактів наявності таких зв'язків. Наявність таких зв'язків доведена багаторічною світовою педагогічною практикою, чисельними експериментальними і теоретичними дослідженнями.

Сучасна психологія і педагогіка орієнтує побудову навчально-виховного процесу на засадах суб'єкт — суб'єктного підходу. Головною умовою реалізації зазначеного підходу є відношення до учня як до суб'єкта навчальної діяльності на всіх її етапах, що передбачає розуміння і сприйняття учнем цілей, завдань і способів здійснення навчальної діяльності як особистісно значущих.

Однією з важливих проблем розвитку особистості у шкільний період є формування в учнів способів продуктивного мислення, невід'ємною складовою якого є сформованість критичного мислення, яке ми розглядаємо не тільки як здатність контролювати власну поведінку і оцінювати результати власної навчальної діяльності, але й як свідоме відношення

до інформації взагалі. Необхідність критичного відношення до зовнішньої інформації набуває все більшої актуальності в міру проникнення у життя кожної людини інформаційно-комунікаційних технологій, які надають можливості доступу до величезної кількості джерел найрізноманітнішої інформації. Застосування Інтернет-орієнтованих технологій навчання, яке набуває все більшого поширення в практиці сучасної середньої школи, показує необхідність пошуку нових методів формування контрольньо-оцінювальних умінь учнів.

Вивчення психолого-педагогічних джерел, як вітчизняних, так і світових, надало можливості побудувати систему певних взаємозв'язків між рівнем навчальних досягнень і такими особистісними якостями як спроможність здійснювати контрольньо-оцінювальну діяльність (КОД) і пов'язаний з нею рівень мислення дитини, її здатність реалізувати продуктивні схеми поведінки в різних навчальних ситуаціях. Контрольно-оцінювальну діяльність можна розглядати як реалізацію рівня самооцінки дитини, що має прояв в здійсненні конкретної навчальної дії. На думку М. І. Лисіної «афективну частину образу, яка абстрагована від знання, ми називаємо самооцінкою дитини. А когнітивну частину називаємо уявленнями дитини про себе, з метою підкреслити її зв'язок з пізнавальними процесами особистості» [7]. Н. А. Менчинська підкреслює, що у навчальній діяльності кожного учня самооцінка відіграє значну роль. Як один з «...важливих особистісних параметрів розумової діяльності, вона виконує функцію саморегулювання поведінки, визначає бажаність (або небажаність) певної дії. Самооцінка великою мірою впливає на ступінь успішності діяльності» [9]. Складність розвитку самооцінки учнів в онтогенезі особистості, її зв'язок з розвитком критичного мислення підкреслюється багатьма дослідниками, знаходить своє експериментальне підтвердження [2]. Зокрема, у творах десятикласників, які описували свою особистість, у 3,5 рази більше критичних висловлювань, аніж у п'ятикласників [6]. І. С. Кон звертає увагу на те, що розбіжність реального та ідеального «Я» є функцією не тільки віку, але й інтелекту. В інтелектуально розвинутих підлітків розходження між реальним та ідеальним «Я», тобто між властивостями, які особистість приписує собі, й тими, якими вона хоче володіти, значно більша, аніж у підлітків з середніми здібностями [6].

У роботах багатьох дослідників підкреслюється також взаємозв'язок рівня самооцінки з рівнем зазіхань. На думку Л. В. Бороздиної і Л. Видинської рівень зазіхань вважається проявом самооцінки у дії особистості [3]. Дослідження О. Г. Мельниченка показують зв'язок рівня зазіхань з інтелектом, а саме: високому інтелекту притаманний більш високий рівень зазіхань [8]. Як показує аналіз Р. Бернса [1], у віці 13-15 років са-

мооцінка регулюється за допомогою зовнішніх стандартів досягнень. У подальшому (17-18 років) роль значущих стандартів декілька знижується, основою регуляції стають внутрішні стандарти.

Отже, узагальнюючи все вище сказане, можна казати, що стосовно навчальної діяльності рівень зазіхань, в першу чергу, характеризує той рівень складності, досягнення якого є загальною метою низки майбутніх дій (ідеальна мета). Рівень зазіхань на даний час (у дану мить) визначає вибір суб'єктом мети наступної дії, яка формується в результаті успішності або неуспішності попередніх дій.

На нашу думку, уміння учня правильно визначити етапи контролю, здійснити операції цілеспрямованого контролю результатів власної навчальної діяльності, яка здійснюється в умовах сприйняття різнопланової інформації з різних джерел, спланувати і побудувати траєкторію подальшої діяльності, базуючись на результатах контролю і адекватної оцінки інформації в контексті встановленого завдання, визначають рівень опанування учнем системи КОД, та відповідно до цього й ступінь розвитку продуктивного мислення людини.

Усе вищезазначене визначає проблему формування контрольньо-оцінювальних умінь (КОУ), які мають прояв у контрольньо-оцінювальній діяльності (КОД) суб'єкта навчання, як комплексну проблему, що визначає, відповідно, необхідність комплексного (системного) підходу до методики формування КОУ.

У своєму дослідженні ми виходили з положення про те, що КОУ, як складова самооцінки, є параметром динамічним, який має постійний розвиток. Цей розвиток в умовах класно-урочної системи навчання формується і підкріплюється завдяки впорядкованим реакціям інших людей, які визначаються для особистості як референтна група.

Гіпотеза дослідження полягала в тому, що цілеспрямована організація процесу оцінювання результатів діяльності суб'єкту навчання спеціально сформованою групою учнів-експертів, до складу якої входить і той, кого оцінюють, дозволяє сформувати систему контрольньо-оцінювальних умінь суб'єкта безпосередньо в навчальному процесі на матеріалі тієї предметної області, яка вивчається. Педагогічно-доцільна організація процесу оцінювання забезпечується використанням адаптованої до навчального процесу методики експертного оцінювання, обізнаним відношенням учнів до виконання ролі експертів, що визначає реалізацію суб'єкт-суб'єктного підходу до навчально-виховного процесу.

Оцінюванню підлягає робота учня, яка зроблена ним самостійно як на виконання завдання вчителя, так і на тему, яка обрана учнем самостійно в межах навчального предмета, який вивчається (теми, розділу,

окремого фізичного явища або процесу, технічного застосування фізичної закономірності тощо). Оцінювання здійснюється безпосередньо в процесі доповіді учня: кожен експерт заповнює анкету, у якій наведено параметри, що оцінюються, самостійно виставляє власну оцінку параметра за 12-бальною шкалою. До параметрів, які оцінюються, зокрема, відносяться:

- повнота розкриття теми,
- рівень самостійності у виконанні завдання,
- власна інтерпретація завдання,
- рівень розуміння доповідачем теми,
- рівень знань з даної теми,
- загальна ерудиція доповідача,
- наявність фактичних помилок.

За умови використання учнем-доповідачем засобів унаочнення інформації (демонстрація плакатів, фотографій, кінофрагментів, мультимедіа тощо), до анкети вводиться група параметрів, за якими, зокрема, оцінюються:

- доцільність використання застосованих засобів унаочнення,
- повнота інформації, наведеної у засобах унаочнення,
- наявність у засобах фактичних помилок,
- рівень самостійності у створенні засобів унаочнення,
- якість засобів унаочнення, створених самостійно тощо.

У випадку доповіді експериментальної роботи з використанням необхідного обладнання перелік параметрів, що оцінюються, може бути доповнений. Таким чином, методика варіативна, може бути використана відповідно до різної педагогічної мети, застосована на заняттях різного типу, у позаурочній роботі.

Важливими умовами «класичного» експертного оцінювання є відбір експертів за ознаками їх кваліфікації і визначення кількості експертів в групі, виходячи із закладеної у досліді помилки.

У нашому випадку рівень кваліфікації учнів-експертів ми вважаємо однаковим. Виходячи з наповненості класу, тривалості однієї доповіді (10-15 хв.) і можливості задіяти більшість учнів до процесу оцінювання безпосередньо на уроці, кількість учнів в групі експертів може бути від чотирьох до шести.

Експерт у «класичному» оцінюванні може надати однакову кількість балів декільком параметрам, якщо, на його думку, вони в рівному ступені суттєві. Однак, для спрощення подальшого математичного опрацювання результатів навчальної експертизи, доцільно в процесі інструктажу майбутніх експертів-учнів встановити обов'язковим виставляти різні

бали (12-бальна система оцінювання при невеликій кількості параметрів оцінювання надає такої можливості).

У процесі обробки матеріалів колективної експертної оцінки відносної ваги параметрів доцільно використовувати метод рангової кореляції. Тому дані, отримані в балах, відповідним чином ранжують в міру зменшення та отримують оцінки рангів. Порядковий номер, що визначає місце кожного параметра в загальній сукупності параметрів, називається рангом. Зазвичай ранги відповідають числам натурального ряду $1, 2, 3, \dots, n$, де n — кількість ранжованих параметрів. Ранг «1» присвоюється найбільш важливому параметру; ранг з максимальним числом n — найменш важливому параметру [4].

Введемо такі умовні позначення вихідних даних:

N — кількість експертів, що взяли участь в колективній експертній оцінці;

$1, 2, 3, \dots, i, \dots$, — можливі номери експертів;

n — кількість параметрів, що запропоновані до оцінки;

$1, 2, 3, \dots, j, \dots, n$ — можливі номери параметрів;

N_j — кількість експертів, які оцінили j -ий параметр;

$n - 1$ — кількість ступенів свободи.

Усі бальні оцінки експертів, що приймають значення від 1 до 12, можна розмістити в окрему матрицю (таблицю). Таблицю балів необхідно перетворити в таблицю (матрицю) рангів, тобто елемент матриці балів B_{ij} перетворюються в елементи матриці рангів R_{ij} (R_{ij} — це ранг оцінки i -м експертом j -го параметру).

Головним у запропонованій методиці є поступове наближення узгодженості думок експертів відносно оцінки доповіді.

Для оцінки узагальненої міри узгодження думок по всім параметрам використовується коефіцієнт конкордації. У процесі дослідження всі розрахунки доцільно проводити з використанням таблиці *Excel*.

У випадку $K_{кон} < 0,2$ — $0,4$ кажуть про слабку узгодженість думок експертів. Величини $K_{кон} > 0,6$ — $0,8$ свідчать про високу узгодженість думок експертів. Слабка узгодженість у більшості випадків пояснюється тим, що, по-перше, у групі експертів дійсно відсутня узгодженість думок, по-друге, в групі є коаліція з високою узгодженістю думок, однак узагальнені думки експертів протилежні.

Як показують наші дослідження, у випадку завищеної самооцінки доповідача на перший план виходить друге пояснення. В міру набуття досвіду колективної оцінки коефіцієнт конкордації збільшується. Звідки, важливим у запропонованому методі є визначення, в якій мірі експерт-доповідач впливає на узагальнену узгодженість групи. Для цього

з розрахунків виключається експерт-доповідач та обчислюється коефіцієнт конкордації без врахування думок виключеного експерта.

Спеціально поставлений педагогічний експеримент засвідчив, що методика формування контрольно-оцінювальних умінь через контрольно-оцінювальну діяльність учня у складі експертної групи, сформованої як мала формальна група, може бути використана безпосередньо у навчальному процесі на матеріалі, який вивчається. Результативність запропонованої методики спостерігається, починаючи з другої сесії оцінювання. Починаючи з п'ятої — шостої сесії результати практично не змінюються. Методика надає можливості учителю самостійно визначати параметри, що оцінюються, що надає можливості різноманітно її застосувати відповідно до контексту навчальної ситуації.

Список використаних джерел

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / пер. с англ. Москва : Прогресс, 1986. 420 с.
2. Божович Л. И. Этапы формирования личности в онтогенезе. *Вопросы психологии*. 1979. № 2. С. 23-34.
3. Бороздина Л. В., Видинска Л. Притязания и самооценка. *Вестн. Моск. ун-та*. Серия 14 : Психология. 1986. № 3. С. 21-30.
4. Грабовецький Б. Є. Економічне прогнозування та планування. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 188 с.
5. Жук Ю. О., Соколюк О. М. Закономірності формування контрольно-оцінювальних умінь в учнів середньої школи при вивчення предметів природничо-математичного циклу / Звіт за результатами НДР «Методика застосування комп'ютерно орієнтованих засобів навчання з фізики в пілотних загальноосвітніх навчальних закладах» (рукопис). ІІТЗН АПНУ, 2007.
6. Кон И. С. Самосознание: открытие «Я». *Психология ранней юности*. Москва, 1989. С. 84-105.
7. Лисина М. И. Общение, личность и психика ребенка / под ред. Ружской А. Москва : Из-во «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. С. 57.
8. Мельниченко О. Г. Соотношение между структурно-вариационными характеристиками уровня притязаний и интеллекта в зависимости от свойств личности : автореф. дис....канд. псих. наук. Ленинград : Гос. университет им. Жданова, 1986. 18 с.
9. Менчинская Н. А. Проблемы обучения и психологического развития ребенка / под ред. Е. Д. Божович. Москва : Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1998. С. 150.

ДОДАТКИ

Додаток 1

ПРИКЛАД СТОВБУРОВО-ЕКВІВАЛЕНТНИХ ТЕСТІВ ІЗ РІЗНИМИ ФОРМАМИ ВІДПОВІДЕЙ

А) закриті тестові завдання з вибором однієї правильної відповіді	Б) відкриті тестові завдання з вільно конструйованою відповіддю
<p><i>Уважно прочитайте. Із запропонованих виберіть одну правильну відповідь, обвівши відповідну букву.</i></p>	<p><i>Уважно прочитайте. Дайте відповідь на запитання або доповніть твердження.</i></p>
<p>1. Чим ускладнене подане речення? <i>Добріє світ, народжений в любові.</i></p> <p>А поширеною прикладкою; Б дієприкметниковим зворотом; В дієприслівниковим зворотом; Г порівняльним зворотом; Д однорідними членами речення;</p>	<p>1. Чим ускладнене подане речення? <i>Добріє світ, народжений в любові.</i></p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>2. Як називається пряма мова, що передає розмову двох осіб?</p> <p>А цитатою; Б репліками; В полілогом; Г діалогом; Д монологом.</p>	<p>2. Як називається пряма мова, що передає розмову двох осіб?</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>3. Кожне окреме висловлення учасників діалогу називають:</p> <p>А прямою мовою; Б цитатою; В реплікою; Г чужим мовленням; Д словами автора.</p>	<p>3. Кожне окреме висловлення учасників діалогу називають:</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>4. Дослівний уривок із чийого-небудь висловлення або тексту, що наводиться для підтвердження чи пояснення певної думки, називається:</p> <p>А прямою мовою; Б діалогом; В непрямою мовою; Г цитатою; Д словами автора.</p>	<p>4. Дослівний уривок із чийого-небудь висловлення або тексту, що наводиться для підтвердження чи пояснення певної думки, називається:</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>

<p>5. Який спосіб передачі чужого мовлення використано в поданому реченні? <i>На думку вченого Томаса Едісона, геній — це один відсоток натхнення і дев'яносто дев'ять відсотків поту.</i> А пряма мова; Б непряма мова; В діалог; Г монолог; Д цитата.</p> <p>6. Визначте вид речення за будовою (способом поєднання частин). <i>Тут, під кронами білих розпашілих каштанів, причайлися наші, повні щастя, літа (Д. Луценко).</i> А складносурядне; Б складнопідрядне; В безсполучникове; Г просте; Д складне речення з різними видами зв'язку.</p> <p>7. Визначте вид речення за схемою: [], однак []. А складносурядне; Б складнопідрядне; В безсполучникове; Г просте; Д складне речення з різними видами зв'язку.</p> <p>8. Який розділовий знак пропущено в поданому реченні? <i>Дощ пройшов і Київ зеленіє (М. Рильський).</i> А кому; Б крапку з комою; В тире; Г двокрапку; Д у цьому реченні ніяких розділових знаків не пропущено.</p>	<p>5. Який спосіб передачі чужого мовлення використано в поданому реченні? <i>На думку вченого Томаса Едісона, геній — це один відсоток натхнення і дев'яносто дев'ять відсотків поту.</i> _____ _____ _____ _____ _____</p> <p>6. Визначте вид речення за будовою (способом поєднання частин). <i>Тут, під кронами білих розпашілих каштанів, причайлися наші, повні щастя, літа (Д. Луценко).</i> _____ _____ _____ _____ _____</p> <p>7. Визначте вид речення за схемою: [], однак []. _____ _____ _____ _____ _____</p> <p>8. Який розділовий знак пропущено в поданому реченні? <i>Дощ пройшов і Київ зеленіє (М. Рильський).</i> _____ _____ _____ _____ _____</p>
--	---

9. Прикладом складносурядного речення з протиставним смисловим зв'язком між його частинами є:

- А Розквітає людина в щасті, а не в журбі (О.Довженко).
- Б Не тільки злива лила в ту ніч, а й блискавки шмагали потріскані від спеки поля (Л. Бойко).
- В Вітер ущух, але вже скоро налетів із повною силою.
- Г Або розумне казать, або зовсім мовчать (Нар. тв.).
- Д Поетів ніжних в нас багато, але мислителів ще мало (П. Тичина).

10. Складне речення, у якому підрядна частина пояснює певне слово або словосполучення головної частини, розкриває ознаки названого ними предмета або явища, називають складнопідрядним...

- А з підрядною обставинною частиною;
- Б з підрядною з'ясувальною частиною;
- В з підрядною частиною причини;
- Г з підрядною частиною умови;
- Д з підрядною означальною частиною.

11. Яка схема поданого речення?
Люблю весни чарівний спів, коли земля поволі оживає, прокинувшись від снів.

- А [], (коли), [].
- Б [], (коли), ().
- В (), [].
- Г [], [], ().
- Д [], (коли).

12. Яким членом речення є сполучне слово?
Пахне хлібом земля, що дала мені сонце й крила (Д. Павличко).

- А підметом;
- Б присудком;
- В означенням;
- Г додатком;
- Д обставиною.

9. Прикладом складносурядного речення з протиставним смисловим зв'язком між його частинами є:

10. Складне речення, у якому підрядна частина пояснює певне слово або словосполучення головної частини, розкриває ознаки названого ними предмета або явища, називають складнопідрядним...

11. Яка схема поданого речення?
Люблю весни чарівний спів, коли земля поволі оживає, прокинувшись від снів.

12. Яким членом речення є сполучне слово?
Пахне хлібом земля, що дала мені сонце й крила (Д. Павличко).

13. Прочитайте. Визначте вид складнопідрядного речення.

Як я люблю оці години праці, коли усе навколо затиха (Леся Українка).

А з підрядною частиною порівняння;

Б з підрядною частиною способу дії;

В з підрядною означальною частиною;

Г з підрядною частиною умови;

Д з підрядною частиною наслідку.

14. Прочитайте. Визначте вид складнопідрядного речення.

Чого б не зробили словами окрилені люди, коли б не ганьбили їх трепетних слів словоблуди (І. Муратов).

А з підрядною частиною мети;

Б з підрядною частиною часу;

В з підрядною з'ясувальною частиною;

Г з підрядною частиною наслідку;

Д з підрядною частиною умови.

15. Скільки підрядних частин має подане речення?

У кожного з нас є той найдорожчий у світі берег, від якого починається наша дорога в життя і куди ми не завжди повертаємось, блукаючи в бурхливих водах долі.

А 0;

Б 1;

В 2;

Г 3;

Д 4.

16. До якої підрядної частини складнопідрядного речення неможливо поставити питання?

А умови;

Б причини;

В допусту;

Г місця;

Д наслідку.

13. Прочитайте. Визначте вид складнопідрядного речення.

Як я люблю оці години праці, коли усе навколо затиха (Леся Українка).

14. Прочитайте. Визначте вид складнопідрядного речення.

Чого б не зробили словами окрилені люди, коли б не ганьбили їх трепетних слів словоблуди (І. Муратов).

15. Скільки підрядних частин має подане речення?

У кожного з нас є той найдорожчий у світі берег, від якого починається наша дорога в життя і куди ми не завжди повертаємось, блукаючи в бурхливих водах долі.

16. До якої підрядної частини складнопідрядного речення неможливо поставити питання?

<p>17. Прочитайте речення. Який розділовий знак (знаки) пропущено? Виправте. <i>Не завидуй багатому (1) багатий не знає ні приятні (2) ні любові (3) він все те наймає (Т. Шевченко).</i></p> <p>А пропущено коми на місці (1), (2), (3); Б пропущено кому на місці (2), тире на місці (1), (3); В пропущено кому на місці (2), двокрапку на місці (1), (3); Г пропущено двокрапку на місці (1), кому на місці (2), тире на місці (3); Д пропущено тире на місці (1), кому на місці (2), двокрапку на місці (3).</p> <p>18. Визначте за схемою вид підрядної частини складнопідрядного речення. (хоч...), [але...].</p> <p>А підрядна допусту; Б підрядна наслідку; В підрядна умови; Г підрядна причини; Д підрядна з'ясувальна.</p> <p>19. Прочитайте, визначте вид речення за будовою. <i>Над луками, залитими квітневою повинню, холонув оранжевий вечір, зануривши в мілкі прибережки далеко полум'я хмар (Г. Тютюнник).</i></p> <p>А просте ускладнене; Б складносурядне; В складнопідрядне; Г складне безсполучникове; Д складне речення з різними видами зв'язку.</p> <p>20. Який розділовий знак необхідно поставити на місці трьох крапок? <i>Така пора... кому — любить, кому — згадать колишнє (М. Луків).</i></p> <p>А кому; Б крапку з комою; В тире; Г кому і тире; Д двокрапку</p>	<p>17. Прочитайте речення. Який розділовий знак (знаки) пропущено? Виправте. <i>Не завидуй багатому (1) багатий не знає ні приятні (2) ні любові (3) він все те наймає (Т. Шевченко).</i></p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>18. Визначте за схемою вид підрядної частини складнопідрядного речення. (хоч...), [але...].</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>19. Прочитайте, визначте вид речення за будовою. <i>Над луками, залитими квітневою повинню, холонув оранжевий вечір, зануривши в мілкі прибережки далеко полум'я хмар (Г. Тютюнник).</i></p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>20. Який розділовий знак необхідно поставити на місці трьох крапок? <i>Така пора... кому — любить, кому — згадать колишнє (М. Луків).</i></p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
--	---

**ПРИКЛАД СТРУКТУРНО-ВІДМІННИХ ТЕСТІВ
(ЗА СПІВВІДНОШЕННЯМ ВІДКРИТИХ/ЗАКРИТИХ ЗАВДАНЬ)**

I варіант

Уважно прочитайте. Із запропонованих виберіть одну правильну відповідь, обвівши відповідну букву.

1. Чим ускладнене подане речення?
Добріє світ, народжений в любові.
А поширеною прикладкою;
Б дієприкметниковим зворотом;
В дієприслівниковим зворотом;
Г порівняльним зворотом;
Д однорідними членами речення;
2. Як називається пряма мова, що передає розмову двох осіб?
А цитатою;
Б репліками;
В полілогом;
Г діалогом;
Д монологом.
3. Кожне окреме висловлення учасників діалогу називають:
А прямою мовою;
Б цитатою;
В реплікою;
Г чужим мовленням;
Д словами автора.
4. Дослівний уривок із чийого-небудь висловлення або тексту, що наводиться для підтвердження чи пояснення певної думки, називається:
А прямою мовою;
Б діалогом;
В непрямою мовою;
Г цитатою;
Д словами автора.

-
5. Який спосіб передавання чужого мовлення використано в поданому реченні?
На думку вченого Томаса Едісона, геній — це один відсоток натхнення і дев'яносто дев'ять відсотків поту.
- А пряма мова;
 - Б непряма мова;
 - В діалог;
 - Г монолог;
 - Д цитата.
6. Визначте вид речення за будовою (способом поєднання частин).
Тут, під кронами білих розпашілих каштанів, причаїлися наші, повні щастя, літа (Д. Луценко).
- А складносурядне;
 - Б складнопідрядне;
 - В безсполучникове;
 - Г просте;
 - Д складне речення з різними видами зв'язку.
7. Визначте вид речення за схемою:
[], однак [].
- А складносурядне;
 - Б складнопідрядне;
 - В безсполучникове;
 - Г просте;
 - Д складне речення з різними видами зв'язку.
8. Який розділовий знак пропущено в поданому реченні?
Дощ пройшов і Київ зеленіє (М. Рильський).
- А кому;
 - Б крапку з комою;
 - В тире;
 - Г двокрапку;
 - Д у цьому реченні ніяких розділових знаків не пропущено.
9. Прикладом складносурядного речення з протиставним смисловим зв'язком між його частинами є:
- А Розквітає людина в щасті, а не в журбі.
 - Б Не тільки злива лила в ту ніч, а й блискавки шмагали потріскані від спеки поля.

-
- В Вітер ушух, але вже скоро налетів із повною силою.
 - Г Або розумне казати, або зовсім мовчати.
 - Д Поетів ніжних в нас багато, але мислителів ще мало.

10. Складне речення, у якому підрядна частина пояснює певне слово або словосполучення головної частини, розкриває ознаки названого ними предмета або явища, називають складнопідрядним...

- А з підрядною обставинною частиною;
- Б з підрядною з'ясувальною частиною;
- В з підрядною частиною причини;
- Г з підрядною частиною умови;
- Д з підрядною означальною частиною.

11. Яка схема поданого речення?

Люблю весни чарівний спів, коли земля поволі оживає, прокинувшись від снів.

- А [], (коли), [].
- Б [], (коли), ().
- В (), [].
- Г [], [], ().
- Д [], (коли).

12. Яким членом речення є сполучне слово?

Пахне хлібом земля, що дала мені сонце й крила (Д. Павличко).

- А підметом;
- Б присудком;
- В означенням;
- Г додатком;
- Д обставиною.

13. Прочитайте. Визначте вид складнопідрядного речення.

Як я люблю оці години праці, коли усе навколо затиха (Леся Українка).

- А з підрядною частиною порівняння;
- Б з підрядною частиною способу дії;
- В з підрядною означальною частиною;
- Г з підрядною частиною умови;
- Д з підрядною частиною наслідку.

14. Прочитайте. Визначте вид складнопідрядного речення.

Чого б не зробили словами окрилені люди, коли б не ганьбили їх третєтних слів словоблуди (І. Муратов).

- А з підрядною частиною мети;
- Б з підрядною частиною часу;
- В з підрядною з'ясувальною частиною;
- Г з підрядною частиною наслідку;
- Д з підрядною частиною умови.

15. Скільки підрядних частин містить подане речення?

У кожного з нас є той найдорожчий у світі берег, від якого починається наша дорога в життя і куди ми не завжди повертаємось, блукаючи в бурхливих водах долі.

- А 0;
- Б 1;
- В 2;
- Г 3;
- Д 4.

Доповніть, дайте відповідь на запитання або виконайте завдання.

16. До якої підрядної частини складнопідрядного речення неможливо поставити питання?

17. Прочитайте речення. Який розділовий знак (знаки) пропущено?

Не завидуї багатому (1) багатий не знає ні приятні (2) ні любові (3) він все те наймає (Т. Шевченко).

- (1) — _____
- (2) — _____
- (3) — _____

18. Визначте за схемою вид підрядної частини складнопідрядного речення.

незважаючи на що?
(хоч...), [але...].

19. Прочитайте, визначте вид речення за будовою.

Над луками, залитими квітневою повінню, холонув оранжевий вечір, зануривши в мілкі прибережки далеке полум'я хмар (Г. Тютюнник).

20. Який розділовий знак необхідно поставити на місці трьох крапок?

Така пора... кому — любить, кому — згадать колишнє (М. Луків).

Дякуємо!

II варіант

Уважно прочитайте. Із запропонованих виберіть одну правильну відповідь, обвівши відповідну букву.

1. Яка схема поданого речення?

Люблю весни чарівний спів, коли земля поволі оживає, прокинувшись від снів.

А [], (коли), [].

Б [], (коли), ().

В (), [].

Г [], [], ().

Д [], (коли).

2. Яким членом речення є сполучне слово?

Пахне хлібом земля, що дала мені сонце й крила (Д. Павличко).

А підметом;

Б присудком;

В означенням;

Г додатком;

Д обставиною.

3. Прочитайте. Визначте вид складнопідрядного речення.

Як я люблю оці години праці, коли усе навколо затиха (Леся Українка).

- А з підрядною частиною порівняння;
- Б з підрядною частиною способу дії;
- В з підрядною означальною частиною;
- Г з підрядною частиною умови;
- Д з підрядною частиною наслідку.

4. Прочитайте. Визначте вид складнопідрядного речення.

Чого б не зробили словами окрилені люди, коли б не ганьбили їх третинних слів словоблуди (І. Муратов).

- А з підрядною частиною мети;
- Б з підрядною частиною часу;
- В з підрядною з'ясувальною частиною;
- Г з підрядною частиною наслідку;
- Д з підрядною частиною умови.

5. Скільки підрядних частин містить подане речення?

У кожного з нас є той найдорожчий у світі берег, від якого починається наша дорога в життя і куди ми не завжди повертаємось, блукаючи в бурхливих водах долі.

- А 0;
- Б 1;
- В 2;
- Г 3;
- Д 4.

6. До якої підрядної частини складнопідрядного речення неможливо поставити питання?

- А умови;
- Б причини;
- В допусту;
- Г місця;
- Д наслідку.

7. Прочитайте речення. Який розділовий знак (знаки) пропущено? Виправте.

Не завидуй багатому (1) багатий не знає ні приятні (2) ні любові (3) він все те наймає (Т. Шевченко).

- А пропущено коми на місці (1), (2), (3);
- Б пропущено кому на місці (2), тире на місці (1), (3);
- В пропущено кому на місці (2), двокрапку на місці (1), (3);
- Г пропущено двокрапку на місці (1), кому на місці (2), тире на місці (3);
- Д пропущено тире на місці (1), кому на місці (2), двокрапку на місці (3).

8. Визначте за схемою вид підрядної частини складнопідрядного речення.

незважаючи на що?

(хоч...), [але...].

- А підрядна допусту;
- Б підрядна наслідку;
- В підрядна умови;
- Г підрядна причини;
- Д підрядна з'ясувальна.

9. Прочитайте, визначте вид речення за будовою.

Над луками, залитими квітневою повінню, холонув оранжевий вечір, зануривши в мілкі прибережки далеке полум'я хмар (Г. Тютюнник).

- А просте ускладнене;
- Б складносурядне;
- В складнопідрядне;
- Г складне безсполучникове;
- Д складне речення з різними видами зв'язку.

10. Який розділовий знак необхідно поставити на місці трьох крапок?

Така пора... кому — любить, кому — згадать колишнє (М. Луків).

- А кому;
- Б крапку з комою;
- В тире;
- Г кому і тире;
- Д двокрапку.

Доповніть, дайте відповідь на запитання або виконайте завдання.

11. Чим ускладнене подане речення?

Добріє світ, народжений в любові.

12. Як називається пряма мова, що передає розмову двох осіб?

13. Кожне окреме висловлення учасників діалогу називають:

14. Дослівний уривок із чийого-небудь висловлення або тексту, що наводиться для підтвердження чи пояснення певної думки, називається:

15. Який спосіб передавання чужого мовлення використано в поданому реченні?

На думку вченого Томаса Едісона, геній — це один відсоток натхнення і дев'яносто дев'ять відсотків поту.

16. Визначте вид речення за будовою (способом поєднання частин).

Тут, під кронами білих розпашілих каштанів, причаїлися наші, повні щастя, літа (Д. Луценко).

17. Визначте вид речення за схемою:

[], однак [].

18. Який розділовий знак пропущено в поданому реченні?
Доц пройшов і Київ зеленіє (М. Рильський).

19. Прикладом складносурядного речення з протиставним смисловим зв'язком між його частинами є:

20. Складне речення, у якому підрядна частина пояснює певне слово або словосполучення головної частини, розкриває ознаки названого ними предмета або явища, називають складнопідрядним....
Доповніть.

Дякуємо!

III варіант

Уважно прочитайте. Із запропонованих виберіть одну правильну відповідь, обвівши відповідну букву.

1. Чим ускладнене подане речення?
Добріє світ, народжений в любові.
А поширеною прикладкою;
Б дієприкметниковим зворотом;
В дієприслівниковим зворотом;
Г порівняльним зворотом;
Д однорідними членами речення;
2. Як називається пряма мова, що передає розмову двох осіб?
А цитатою;
Б репліками;
В полілогом;
Г діалогом;
Д монологом.

-
-
3. Кожне окреме висловлення учасників діалогу називають:
- А прямою мовою;
 - Б цитатою;
 - В реплікою;
 - Г чужим мовленням;
 - Д словами автора.
4. Дослівний уривок із чийого-небудь висловлення або тексту, що наводиться для підтвердження чи пояснення певної думки, називається:
- А прямою мовою;
 - Б діалогом;
 - В непрямою мовою;
 - Г цитатою;
 - Д словами автора.

5. Який спосіб передавання чужого мовлення використано в поданому реченні?

На думку вченого Томаса Едісона, геній — це один відсоток натхнення і дев'яносто дев'ять відсотків поту.

- А пряма мова;
- Б непряма мова;
- В діалог;
- Г монолог;
- Д цитата.

Доповніть, дайте відповідь на запитання або виконайте завдання.

6. Визначте вид речення за будовою (способом поєднання частин).
Тут, під кронами білих розпашілих каштанів, причаїлися наші, повні щастя, літа (Д. Луценко).
-
-

7. Визначте вид речення за схемою:

[], однак [].

8. Який розділовий знак пропущено в поданому реченні?
Дощ пройшов і Київ зеленіє (М. Рильський).

9. Прикладом складносурядного речення з протиставним смисловим зв'язком між його частинами є:

10. Складне речення, у якому підрядна частина пояснює певне слово або словосполучення головної частини, розкриває ознаки названого ними предмета або явища, називають складнопідрядним....
Доповніть.

11. Яка схема поданого речення?
Люблю весни чарівний спів, коли земля поволі оживає, прокинувшись від снів.

12. Яким членом речення є сполучне слово?
Пахне хлібом земля, що дала мені сонце й крила (Д. Павличко).

13. Прочитайте. Визначте вид складнопідрядного речення.
Як я люблю оці години праці, коли усе навколо затиха (Леся Українка).

14. Прочитайте. Визначте вид складнопідрядного речення.
Чого б не зробили словами окрилені люди, коли б не ганьбили їх третинних слів словоблуди (І. Муратов).

15. Скільки підрядних частин містить подане речення?

У кожного з нас є той найдорожчий у світі берег, від якого починається наша дорога в життя і куди ми не завжди повертаємось, блукаючи в бурхливих водах долі.

16. До якої підрядної частини складнопідрядного речення неможливо поставити питання?

17. Прочитайте речення. Який розділовий знак (знаки) пропущено?

Не завидуй багатому (1) багатий не знає ні приязні (2) ні любові (3) він все те наймає (Т. Шевченко).

(1) — _____

(2) — _____

(3) — _____

18. Визначте за схемою вид підрядної частини складнопідрядного речення.

незважаючи на що?

(хоч...), [але...].

19. Прочитайте, визначте вид речення за будовою.

Над луками, залитими квітневою повинню, холонув оранжевий вечір, зануривши в мілкі прибережки далеке полум'я хмар (Г. Тютюнник).

20. Який розділовий знак необхідно поставити на місці трьох крапок?

Така пора... кому — любить, кому — згадать колишнє (М. Луків).

Дякуємо!

**ПРИКЛАД ТЕСТІВ З РІВНОЗНАЧНИМ
РОЗПОДІЛОМ ЗАВДАНЬ РІЗНИХ ФОРМ****I варіант**

Завдання 1 — 6 мають по чотири або п'ять варіантів відповідей, серед яких лише ОДИН ПРАВИЛЬНИЙ. Виберіть правильну відповідь і обведіть кружечком букву, яка їй відповідає.

Блок I. Прочитайте текст. Потім виконайте завдання.

Ви знаєте, чому білі ведмеді не їдять пінгвінів? (1)Це запитання іноді... навіть на олімпіадах із біології. (2)Відповідають по-різному. (3)За словами одних, їм не подобається запах пінгвінів. (4)Інші говорять, що побачивши ведмедя пінгвіни стрибають у воду й у мить рятуються від білих хижаків. (5)Однак, усе насправді набагато простіше.

Справа в тому, що пінгвіни й білі ведмеді живуть на різних полюсах Землі. (6)Пінгвіни живуть на Південному полюсі в Антарктиді, а білі ведмеді — на Північному в Арктиці. І зустрітися їм не судилося. Може, це й на краще.

1. Помилку в написанні прислівника допущено в реченні
 - А. (1)
 - Б. (2)
 - В. (3)
 - Г. (4)
 - Д (5)

2. Пунктуаційну помилку допущено в реченні
 - А. (1)
 - Б. (4)
 - В. (3)
 - Г. (5)
 - Д (6)

3. Граматичну помилку допущено в реченні
 - А. (1)
 - Б. (3)
 - В. (4)
 - Г. (5)

-
-
4. На місці крапок у реченні (1) має бути дієслово
- А. задають
 - Б. подають
 - В. розміщують
 - Г. ставлять

Блок II

5. Визначте тип поданого словосполучення: *один із сильних*
- А) іменникове;
 - Б) числівникове;
 - В) прикметникове;
 - Г) займенникове.

6. Визначте, якою частиною мови є виділене слово.

Край дороги дерева стояли, рясно вкрившись краплистою росою.

- А) іменник;
- Б) прислівник;
- В) займенник;
- Г) прийменник.

Завдання 7 — 8 мають декілька правильних варіантів відповідей. Виберіть усі правильні відповіді й обведіть кружечком букви, які їм відповідають.

7. Речення «Червоне сонце закотилося в імлі, розчинилося в ній за непроникною пеленою, пірнувши за обрій» ускладнене
- А. Вставними словами
 - Б. Відокремленим дієприкметниковим зворотом
 - В. Відокремленим дієприслівниковим зворотом
 - Г. Однорідними членами речення
8. Які з поданих односкладних речень є безособовими?
- А. Від добра добра не шукають.
 - Б. Усім стало холодно.
 - В. Без горя радості немає.
 - Г. Скрізь понасівали квітів.
 - Д. Від своєї долі не втечеш.

Блок III

Завдання 9 — 12 передбачають установлення відповідності. До кожного рядка, позначеного ЦИФРОЮ, доберіть відповідник, позначений БУКВОЮ. Впишіть букву біля відповідної цифри нижче.

9. Доберіть приклади до поданих типів словосполучень:

Словосполучення 1. Іменникове 2. Прислівникове 3. Дієслівне 4. Прикметникове	А. готовий поборотися Б. радісно від перемоги В. абсолютна першість Г. Кривий Ріг Д. щодня працювати Е. поблизу затоки
--	---

1- ____, 2- ____, 3- ____, 4- ____.

10. Визначте, якою частиною мови є виділені слова в реченнях.

1. Покидала рідний край і сумну співала: «Не потрібно через край! А по вінця — мало!». 2. Ходім туди, де ніч ясна і ніжна назустріч вечору іде. 3. Отут би втомленим, край бистрої води, на килим посланий з подякою присісти! 4. Самотній сонях вибіг в поле і все дививсь мені услід.	А. Займенник Б. Прийменник В. Дієслово Г. Іменник Д. Прислівник
--	---

1- ____, 2- ____, 3- ____, 4- ____.

11. Визначте речення, ускладнене

1. Однорідними членами речення 2. Відокремленою обставиною 3. Звертанням 4. Вставним словом	А. Не обмочившись, рибки не піймаєш. Б. Слово, моя ти єдина зброє, ми не повинні загинуть обоє. В. І хлібом, і цвітом, прадідом-дідом гріє душу село. Г. Безперечно: людина є вінець природи. Д. А я не знаю нічого ніжного, окрім берези.
--	--

1- ____, 2- ____, 3- ____, 4- ____.

12*. Заповніть третю колонку «Приклади речень» у таблиці, поданої в завданні 16, вписавши букви, якими позначено речення, відповідно до їх типів.

- А. Як тепло пахне хлібом!
- Б. Передали гарну погоду.
- В. Раніше встанеш — більше зробиш.
- Г. Заспіваймо пісню веселеньку!
- Д. Хто не робить, той не їсть.
- Е. Ось і справжня весна.

**Це завдання виконайте останнім.*

Блок IV

Завдання 13 — 16 потребують уписування відповіді у відведеному місці.

13. Придумайте заголовок до уявного тексту газетної статті про нову марку автомобіля, використавши в ньому **прикметникове словосполучення**. Підкресліть це словосполучення.

14. Від будь-якого одного іменника (за Вашим вибором) утворіть прикметник і прислівник. Запишіть із ними речення.

Іменник: _____ Прикметник: _____

Прислівник: _____

15. Прочитайте текст. Напишіть, чим ускладнені пронумеровані речення (цифра в дужках позначає наступне речення).

До останніх хвилин каштан притримував листя. (1) До останніх хвилин він чекав сонячного промінця, борючись із негодою. (2) Листки, зрештою, залишали гілку, підбадьорені променями сонця. (3) Всюди — куди не глянь — лежать килими із листя, виблискують на сонці. Листопад...

- (1) _____
 (2) _____
 (3) _____

16. Заповніть другу колонку поданої таблиці, вписавши тип односкладного речення відповідно до форми вираження головного члена.

Форма вираження головного члена односкладного речення	Тип односкладного речення	Приклад речення (із завдання 12)
1. Дієслово 2-ї особи однини і множини дійсного наказового способів (діястосується узагальненої особи), рідше — 3-ї особи множини		
2. Дієслово у формі 3-ї особи множини теперішнього чи майбутнього часу або у формі множини минулого часу дійсного способу		
3. Дієслово 1-ї або 2-ї особи однини чи множини дійсного наказового способів		
4. Іменники у називному відмінку або кількісно-іменні словосполучення		
5. Безособові дієслова; особові дієслова, ужиті в безособовому значенні; інфінітив з іслловами <i>можна, треба, доцільно, неможливо, не варто</i> та ін.; дієприкметникові форми <i>на-но, -то</i> ; прислівниками.		

II варіант

Завдання 1 — 6 мають по чотири або п'ять варіантів відповідей, серед яких лише ОДИН ПРАВИЛЬНИЙ. Виберіть правильну відповідь і обведіть кружечком букву, яка їй відповідає.

Блок I. Прочитайте текст. Потім виконайте завдання.

(1) Чи... ви, що зустрічаючи пасажирів стюардеси безперестанку тримають руки за спиною? Чому вони це роблять? (2) Секрет досить простий, щоправда цікаво. (3) Справа в тому, що один із обов'язків бортпровідника — перерахувати пасажирів. (4) Тому стюардеси тримають за спиною спеціальний прилад-лічильник, за допомогою якого непомітно «переклікують» кожну людину. (5) Щоб ані трохи не турбувати пасажирів

незрозумілим пристроєм перед підняттям літака в повітря, це робиться непомітно. (6)Тож, сідаючи в літак, будьте певні: вас полічили!

1. Помилку в написанні прислівника допущено в реченні:

- А. (1)
- Б. (2)
- В. (3)
- Г. (4)
- Д (5)

2. Пунктуаційну помилку допущено в реченні

- А. (1)
- Б. (6)
- В. (3)
- Г. (4)
- Д (5)

3. Граматичну помилку допущено в реченні

- А. (1)
- Б. (2)
- В. (3)
- Г. (4)

4. На місці крапок у реченні (1) має бути дієслово

- А. відмічали
- Б. замічали
- В. помічали
- Г. побачили

Блок II

5. Визначте тип поданого словосполучення.

готовий змінитися

- А) дієслівне;
- Б) прислівникове;
- В) прикметникове;
- Г) займенникове.

6. Визначте, якою частиною мови є виділене слово.
*Крутяться тихо сніжинки **круг** золотих ліхтарів.*

- А) прикметник;
- Б) прийменник;
- В) займенник;
- Г) прислівник.

Завдання 7 — 8 мають декілька правильних варіантів відповідей. Виберіть усі правильні відповіді й обведіть кружечком букви, які їм відповідають.

7. Речення *«Благословенна будь, моя незаймана дівице Десно, що, згадуючи тебе вже много літ, я завжди добрішав»* ускладнене

- А. Однорідними членами речення
- Б. Відокремленим дієприкметниковим зворотом
- В. Звертанням
- Г. Відокремленим дієприслівниковим зворотом

8. Які з поданих односкладних речень є узагальнено-особовими?

- А. Від добра добра не шукають.
- Б. Усім стало холодно.
- В. Степ замело снігом.
- Г. Скрізь понасівали квітів.
- Д. Від своєї долі не втечеш.

Блок III

Завдання 9 — 12 передбачають установлення відповідності. До кожного рядка, позначеного ЦИФРОЮ, доберіть відповідник, позначений БУКВОЮ. Впишіть букву біля відповідної цифри нижче.

9. Доберіть приклади до поданих типів словосполучень:

Словосполучення 1. Іменникове 2. Дієслівне 3. Прислівникове 4. Прикметникове	А. опускаючи руки Б. море по коліна В. срібний призер Г. сумно від поразки Д. будемо дружити Е. найкращий у плаванні
--	---

1-___, 2-___, 3-___, 4-___.

10. Визначте, якою частиною мови є виділені слова в реченнях.

1. Ось зовсім близько з води вихопилась гостра скеля. 2. Буває так, що й у лютому весною пахне сніг 3. Людина живе і бореться, щоб бути щасливою 4. Привітай же, моя ненько, моя Україно, моїх діток нерозумних, як своєю дитину.	А. Займенник Б. Прийменник В. Сполучник Г. Іменник Д. Прислівник
--	--

1- ____, 2- ____, 3- ____, 4- ____.

11. Визначте речення, ускладнене

1. Звертанням 2. Вставленою конструкцією 3. Однорідними членами речення 4. Відокремленою прикладкою	А. Дощ то затихав, то лив як з відра. Б. Без мови рідної, юначе, й народу нашого нема В. Почув він (мабуть від сороки), що соловейка хвалить всяк. Г. Степ, струсивши із себе росу, шарудить травною. Д. Час, великий диригент, перегортає ноти на пюпітрі
--	--

1- ____, 2- ____, 3- ____, 4- ____.

12*. Заповніть третю колонку «Приклади речень» у таблиці, поданої в завданні 16, вписавши букви, якими позначено речення, відповідно до їх типів.

**Це завдання виконайте останнім.*

А. Хто рано підводиться, за тим і діло водиться.

Б. За рідний край і життя віддай.

В. Пусто у неприбраній кімнаті.

Г. Як дбаємо, так і маємо.

Д. От і спекотне літо.

Е. На вулиці галасують.

Блок IV

Завдання 13 — 16 потребують уписування відповіді у відведеному місці.

13. Придумайте заголовок до уявного тексту інтерв'ю з Іваном Марчуком, який увійшов до сотні найгеніальніших художників світу, використавши **числівникове словосполучення**. Підкресліть це словосполучення.

14. Від будь-якого одного числівника (за Вашим вибором) утворіть іменник і прислівник. Запишіть із ними речення.

Числівник: _____ Іменник: _____ Прислівник: _____

15. Прочитайте текст. Напишіть, чим ускладнені пронумеровані речення (цифра в дужках позначає наступне речення).

(1) Безперечно, визначення шляхів подальшого розвитку України великою мірою ґрунтується на історичному досвіді народу, на засадних настановах визначних громадських і політичних діячів, видатних представників вітчизняної науки та культури. (2) Можна не погоджуватися з їхнім баченням світу, політичними поглядами, конкретними діями. Проте ми маємо знати й пам'ятати їх. (3) Оволодіваючи знаннями про історію нашого народу, вчимося дбати про його прийдешнє.

(1) _____

(2) _____

(3) _____

16. Заповніть другу колонку поданої таблиці, вписавши тип односкладного речення відповідно до форми вираження головного члена.

Форма вираження головного члена односкладного речення	Тип односкладного Речення	Приклад речення (із завдання 12)
1. Дієслово у формі 3-ї особи множини теперішнього чи майбутнього часу або у формі множини минулого часу дійсного способу		
2. Дієслово 2-ї особи однини множини дійсного та наказового способів (діястосується узагальною особою), рідше — 3-ї особи множини		
3. Іменники у називному відмінку або кількісно-іменні словосполучення		
4. Безособові дієслова; особові дієслова, ужиті в безособовому значенні; інфінітивні словами <i>можна, треба, доцільно, неможливо, не варто</i> та ін.; дієприкметникові форми <i>на-но, -то</i> ; прислівниками.		
5. Дієслово 1-ї або 2-ї особи однини чи множини дійсного та наказового способів		

Додаток 4

**ВИВЧЕННЯ УЯВЛЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРО РІЗНІ ТИПИ
ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ МЕТОДОМ СЕМАНТИЧНОГО ДИФЕРЕНЦІАЛА**

Оцініть, будь ласка, свої враження від **кожного блоку** завдань. Обведіть кружечком **одну** цифру в кожному ряді (-3 -2 -1 0 1 2 3), яка, на Ваш погляд, найбільше виражає одну з поданих у ньому характеристик оцінюваних завдань. 0 — характеристика не виражена, 1 — слабо виражена, 3 — сильно виражена.

БЛОК I (завдання 1- 4)

холодний	-3	-2	-1	0	1	2	3	теплый
складний	-3	-2	-1	0	1	2	3	легкий
повільний	-3	-2	-1	0	1	2	3	швидкий
потворний	-3	-2	-1	0	1	2	3	гарний
твердий	-3	-2	-1	0	1	2	3	м'який
тихий	-3	-2	-1	0	1	2	3	гучний
гіркий	-3	-2	-1	0	1	2	3	солодкий
малий	-3	-2	-1	0	1	2	3	великий
млявий	-3	-2	-1	0	1	2	3	бадьорий
відразливий	-3	-2	-1	0	1	2	3	приємний
податливий	-3	-2	-1	0	1	2	3	пружний
тьмянний	-3	-2	-1	0	1	2	3	яскравий

БЛОК II (завдання 5 — 8)

холодний	-3	-2	-1	0	1	2	3	теплый
складний	-3	-2	-1	0	1	2	3	легкий
повільний	-3	-2	-1	0	1	2	3	швидкий
потворний	-3	-2	-1	0	1	2	3	гарний
твердий	-3	-2	-1	0	1	2	3	м'який
тихий	-3	-2	-1	0	1	2	3	гучний
гіркий	-3	-2	-1	0	1	2	3	солодкий
малий	-3	-2	-1	0	1	2	3	великий
млявий	-3	-2	-1	0	1	2	3	бадьорий
відразливий	-3	-2	-1	0	1	2	3	приємний
податливий	-3	-2	-1	0	1	2	3	пружний
тьмянний	-3	-2	-1	0	1	2	3	яскравий

Приклад коротких тестів

ТЕСТ (з фізики)

1 варіант

Клас _____

Прізвище, ім'я _____

Кожне завдання містить чотири варіанти відповіді, серед яких лише один правильний. Виберіть й обведіть літеру з правильним, на Вашу думку, варіантом відповіді.

Питання №1

До якого виду хвиль відносяться звукові хвилі?

- А) До поперечних механічних
- Б) До поздовжніх механічних
- В) До електромагнітних
- Г) Серед відповідей немає правильного

Питання №2

Яка приблизно найнижча частота звуку, який чує людина?

- А) 2 Гц
- Б) 20 Гц
- В) 2000Гц
- Г) 20000 Гц

Питання №3

Як називаються механічні коливання, частота яких перевищує 20 000 Гц?

- А) Звукові
- Б) Інфразвукові
- В) Ультразвукові
- Г) Ультрафіолетові

Питання №4

Які матеріали слід використовувати для звукоізоляції?

- А) Вовна
- Б) Деревину
- В) Залізо
- Г) Пінопласт

Питання №5

Як звук поширюється у вакуумі?

- А) Краще, ніж в повітрі
- Б) Як в повітрі
- В) Гірше, ніж в повітрі
- Г) Не поширюється

Питання №6

Як швидкість звуку в повітрі залежить від його температури?

- А) Не залежить
- Б) З підвищенням температури швидкість звуку збільшується
- В) З підвищенням температури швидкість звуку зменшується
- Г) Це питання ще не досліджене

Питання №7

Від чого залежить висота тону звуку?

- А) Від частоти
- Б) Від амплітуди
- В) Від гучності звуку
- Г) Від всіх трьох параметрів

ТЕСТ (з фізики)

2 варіант

Клас _____

Прізвище, ім'я _____

Кожне завдання містить чотири варіанти відповіді, серед яких лише один правильний. Виберіть й обведіть літеру з правильним, на Вашу думку, варіантом відповіді.

Питання №1

Яка приблизно найнижча частота звуку, яку чує людина?

- А) 2 Гц
- Б) 20 Гц
- В) 2000 Гц
- Г) 20000 Гц

Питання №2

Як називаються механічні коливання, частота яких перевищує 20 000 Гц?

-
- А) Звукові
 - Б) Інфразвукові
 - В) Ультразвукові
 - Г) Ультрафіолетовим

Питання №3

Від чого залежить висота тону звуку?

- А) Від частоти
- Б) Від гучності звуку
- В) Від амплітуди
- Г) Від усіх трьох параметрів

Питання №4

Які зміни зазначає людина в звуці при збільшенні частоти коливань в звукової хвилі?

- А) Підвищення висоти тону
- Б) Зниження висоти тону
- В) Підвищення гучності
- Г) Зменшення гучності

Питання №5

В якому середовищі звукові хвилі не поширюються?

- А) У вакуумі
- Б) У газах
- В) У рідинах
- Г) У твердих тілах

Питання №6

Дельфіни і кажани для виявлення здобичі використовують...

- А) Ультразвук
- Б) Інфразвук
- В) Гіперзвук
- Г) Ехолокація

Питання №7

Джерелами звуку є...

- А) Будь-які тіла
- Б) Тіла, що коливаються
- В) Будь-які речовини
- Г) Електромагнітні поля

ВИРОБНИЧО – ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

Ляшенко Олександр Іванович,
Лукіна Тетяна Олександрівна,
Жук Юрій Олексійович,
Ващенко Лідія Семенівна,
Головко Світлана Григорівна,
Гривко Антоніна Вікторівна,
Науменко Світлана Олександрівна

**МЕТОДИКА ДЕРЖАВНОЇ ПІДСУМКОВОЇ
АТЕСТАЦІЇ У ФОРМІ ЗОВНІШНЬОГО
НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНИКІВ
ГІМНАЗІЇ**

методичні рекомендації

Обкладинка — Лук'яненко Л.
Верстка — Коломієць А.

(Електронне видання)
Обсяг вид. 5,187 авт. арк.

Віддруковано у ТОВ “КОНВІ ПРІНТ”.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №6115, від 29.03.2018 р.
03680, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 12,
тел. +38 044 332-84-73.